

[bez názvu]

Jean-Luc Petit

◆ bytový seminář, česky | francouzsky, vznik: 29. 10. 1984

◆ private seminar, Czech | French, origin: 29. 10. 1984

[bez názvu] [1984]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1984-10-29 Jean-Luc Petit – O Ricoerovi, sémantika a hermeneutika (1) [LVH198VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ... podtrhuje takzvanou v uvozovkách ontologickou vehemenci poetické promluvy.

Jiný hlas: *Il nous invite à considérer qu'il y a une dimension de la réalité, je cite...*

Jiný hlas: ... a domnívá se, že existuje rozměr skutečnosti,

Jiný hlas: ... *qui ne passerait pas dans la simple description de ce qui est donné là.*

Jiný hlas: který se nevejde do pouhého popisu toho, co je dáno.

Jiný hlas: *Mais que cette dimension de, oui, la puissance ontologique de la poésie, la révèle au poète.*

Jiný hlas: Nýbrž že tato ontologická síla poezie pochází od básníka.

Jiný hlas: *Alors sur ce point, je j'aimerais faire une mise en garde.*

Jiný hlas: Tady proti tomu bych chtěl poněkud varovat.

Jiný hlas: *Il est facile de se méprendre sur ce qu'on peut retenir de cette conception, pardon, de cette véhémence ontologique.*

Jiný hlas: Je velice snadné se nechat svést k omylu, co se týče této ontologické vehemence.

Jiný hlas: *Il ne faut pas en effet se laisser conduire vers une ontologie ambiguë.*

Jiný hlas: Totiž je možné se nechat dovést k ontologii dvojznačné.

Jiný hlas: *Une ontologie ambiguë, je veux dire l'introduction de significations spéciales...*

Jiný hlas: Tím chci říci zavedení speciálních významů,

Jiný hlas: ... *significations qui hésiteraient entre deux statuts, deux positions...*

Jiný hlas: významů, které tak váhají, jaký statut jim vlastně náleží,

Jiný hlas: ... *le statut d'objet à part entière...*

Jiný hlas: jestli jsou dočista a naplno předměty,

Jiný hlas: ... *et le statut de simple attitude à l'égard des phrases, attitude propositionnelle, selon le langage.*

Jiný hlas: nebo zda mají pouze statut postavení ve větě.

Jiný hlas: *Cette hésitation, ou admettre une telle hésitation...*

Jiný hlas: Připustit takovéto váhání

Jiný hlas: ... *serait catastrophique pour la réalité du monde...*

Jiný hlas: by bylo katastrofální pro skutečnost světa,

Jiný hlas: ... *le monde auquel nous n'avons pas cessé de maintenir que le discours renvoie.*

Jiný hlas: světa, o němž jsme nepřestali nikdy tvrdit, že právě na něj promluva odkazuje.

Jiný hlas: *Il faut faire attention à ne pas parasiter l'univers du discours...*

Jiný hlas: Je třeba bránit se tomu parazitovat na světě řeči

Jiný hlas: ... *en inventant des références chimériques.*

Jiný hlas: tím, že budeme vymýšlet přeludové reference.

Jiný hlas: *Ce qu'on doit faire en revanche, c'est contester le préjugé de la théorie sémantique...*

Jiný hlas: Naopak co je třeba, je stavět se proti předsudku sémantické teorie,

Jiný hlas: ... *préjugé selon lequel il n'y a qu'un unique rapport possible du discours au monde.*

Jiný hlas: podle kteréhožto předsudku je pouze jediný možný vztah řeči vůči světu.

Jiný hlas: *L'extension de la référence...*

Jiný hlas: Rozšíření reference

Jiný hlas: ... *au-delà des limites du discours scientifique...*

Jiný hlas: až za hranice vědecké řeči

Jiný hlas: ... *signifie seulement ceci :*

Jiný hlas: znamená toto:

Jiný hlas: *Les phrases d'un texte...*

Jiný hlas: Věty určitého textu

Jiný hlas: ... *véhiculent un certain potentiel sémantique libre.*

Jiný hlas: vezou s sebou určitý svobodný sémantický potenciál.

Jiný hlas: *Ce potentiel sémantique ne renvoie pas...*

Jiný hlas: A tento sémantický potenciál neodkazuje k nějakému jinému světu,

Jiný hlas: ... *à un autre monde...*

Jiný hlas: nýbrž vztahuje se k možnostem tohoto světa,

Jiný hlas: ... *mais seulement à des possibilités de ce monde-ci...*

Jiný hlas: možnostem, které zanechává jako neaktualizované,

Jiný hlas: ... *possibilités que laisse non actualisées...*

Jiný hlas: taková interpretace termínů řeči,

Jiný hlas: ... *l'interprétation des termes du langage en rapport à des objets déterminés et des classes d'objets définis.*

Jiný hlas: která neaktualizuje interpretaci termínů řeči tím, že jim přisoudí určité objekty a zařadí je do určitých tříd.

Jiný hlas: *Cette interprétation étant particulière à notre façon scientifique et technique, disons manipulatoire, du monde.*

Jiný hlas: Tento výklad je nám blízký, to je náš výklad vědecký a technický, to jest výklad manipulátorský, je to manipulátorský vztah vůči světu.

Jiný hlas: *Ce potentiel sémantique libre ne demeure ni vacant ni muet.*

Jiný hlas: Tento svobodný, volný sémantický potenciál však nezůstává ani prázdný ani němý.

Jiný hlas: *Quand nous lisons un texte...*

Jiný hlas: Když čteme nějaký text

Jiný hlas: ... *en même temps que nous appliquons les règles syntaxiques et sémantiques...*

Jiný hlas: a zároveň na něj uplatňujeme syntaktická a sémantická pravidla řeči,

Jiný hlas: ... *de façon à effectuer le pas-à-pas du sens et de la référence des phrases...*

Jiný hlas: abychom postupně krok za krokem uskutečňovali smysl a referenci vět,

Jiný hlas: ... *simultanément nous criblons et déterminons...*

Jiný hlas: zároveň procesujeme a determinujeme

Jiný hlas: ... *cette réserve de sens.*

Jiný hlas: tuto zásobárnu smyslu.

Jiný hlas: *Cela nous ne le faisons pas en appliquant des règles herméneutiques bien définies.*

Jiný hlas: To neděláme tak, že bychom uplatňovali jakási hermeneutická pravidla předem stanovená.

Jiný hlas: *Nous le faisons intuitivement...*

Jiný hlas: To děláme intuitivně

Jiný hlas: ... *en nous appuyant sur notre familiarité avec l'œuvre...*

Jiný hlas: a opíráme se přitom o svůj pocit blízkosti k dílu.

Jiný hlas: *Nous réinsérons dans l'œuvre ce texte...*

Jiný hlas: Do tohoto textu zpět zasazujeme...

Jiný hlas: ... *l'œuvre étant l'unité de discours la plus pertinente pour sa signification.*

Jiný hlas: ... do díla, které je jednotou promluvy, které je význačné pro jeho význam.

Jiný hlas: *La lecture est donc l'opération de recontextualisation...*

Jiný hlas: Četba je operace rekontextualizace,

Jiný hlas: ... *grâce à laquelle nous criblons le résidu de sens...*

Jiný hlas: díky které procesujeme zbytek smyslu,

Jiný hlas: ... *qui est non criblé par la théorie sémantique.*

Jiný hlas: který nezůstal v sémantické teorii.

Jiný hlas: *La structure de l'œuvre...*

Jiný hlas: Struktura díla

Jiný hlas: ... *joue le même rôle que le sens de la phrase...*

Jiný hlas: hraje zde stejnou roli jako smysl věty

Jiný hlas: ... *au sens de la théorie sémantique.*

Jiný hlas: v sémantické teorii.

Jiný hlas: *Le sens de la phrase était un mode d'accès aux choses...*

Jiný hlas: Smysl věty byl způsobem přístupu k věcem,

Jiný hlas: ... *eh bien, la structure de l'œuvre est notre mode d'accès...*

Jiný hlas: a zde struktura díla je naším způsobem přístupu

Jiný hlas: ... *à ce que Ricoeur appelle le monde de l'œuvre.*

Jiný hlas: k tomu, co Ricoeur nazývá světem díla.

Jiný hlas: *Il entend par là l'ensemble ouvert...*

Jiný hlas: Tím míní otevřený celek,

Jiný hlas: ... *de tous les aspects des choses...*

Jiný hlas: otevřený souhrn všech aspektů věcí,

Jiný hlas: ... *potentiellement activables.*

Jiný hlas: které jsou potenciálně aktivovatelné.

Jiný hlas: ... *à la place de ceux dont nous avons l'habitude, à la place des aspects auxquels nous sommes habitués.*

Jiný hlas: na místo aspektů, se kterými máme co do činění obvykle,

Jiný hlas: ... *activables par le type de rapport au monde vers lequel l'œuvre oriente son lecteur. Ces aspects qui sont activables par le rapport au monde vers lequel l'œuvre nous...*

Jiný hlas: tyto aspekty jsou aktivovatelné určitým typem vztahu ke světu, ke kterému dílo obrací svého čtenáře.

Jiný hlas: *Il revient, il appartient à une sémantique profonde, l'herméneutique au sens fort, qui évite le relativisme dont on parlait tout à l'heure, il lui revient à cette sémantique profonde de dégager cette signification visée par le texte lui-même.*

Jiný hlas: Přísluší takzvané *hluboké sémantice*, tedy hermeneutice ve smyslu nepokleslém. Této hermeneutice přísluší vymaňovat tento význam, který je [nesrozumitelné], ke kterému je zaměřen ten text sám.

Jiný hlas: *Signification qui est, je cite, ce que le texte signifie pour quiconque satisfait à ses injonctions.*

Jiný hlas: Onen význam je to, opět citát z Ricoeura, co text znamená pro kohokoli, kdo vyhoví jeho výzvě či příkazu.

Jiný hlas: *Le texte, souligne Paul Ricoeur dans un des articles de Herméneutique et ses domaines, le texte cherche à nous placer dans son sens.*

Jiný hlas: Text, jak Ricoeur podtrhuje v jednom článku v *Herméneutique et ses domaines*, se snaží nás usadit do svého smyslu.

Jiný hlas: *C'est-à-dire, en jouant sur le mot sens, dans la même direction.*

Jiný hlas: To jest s takovou slovní hříčkou se slovem *sens*, které může znamenat jak smysl, tak směr, usadit nás, nařídít stejným směrem.

Jiný hlas: *Récapitulons, le passage qui s'opère ici de la théorie sémantique à l'herméneutique.*

Jiný hlas: Rekapitulujme, jde tu o přechod od sémantické teorie k hermeneutice.

Jiný hlas: *Que fait la théorie sémantique classique ? Elle trouve d'abord dans la science, dans la science ou dans le langage ordinaire les phrases vraies. Par exemple, Vénus est une planète.*

Jiný hlas: Co dělá klasická sémantika? Hledá především ve vědě nebo v normálním jazyce pravdivé věty. Například: *Vénus* je planeta.

Jiný hlas: *Elle explicite les présupposés ontologiques de l'assertion, présupposés de l'assertion qu'une telle phrase est vraie.*

Jiný hlas: Poté výslovně vyslovuje ontologické předpoklady výpovědi, že taková věta je pravdivá.

Jiný hlas: *Le présupposé c'est que le monde n'est pas vide de l'objet correspondant.*

Jiný hlas: Předpoklad je, že svět není prost předmětu, který tomu odpovídá.

Jiný hlas: *La théorie sémantique exprime ceci dans un jugement existentiel. Par exemple, il y a une planète qui s'appelle Vénus.*

Jiný hlas: Sémantická teorie toto vyjadřuje v existenciálním soudu. Například existuje planeta, která se jmenuje Vénus.

Jiný hlas: *En troisième lieu, elle procède au repérage métalinguistique de l'objet en question au moyen d'un jugement d'identité.*

Jiný hlas: Na třetím místě pak provádí metalingvistickou operaci, ohledává dotýčný objekt pomocí úsudku o totožnosti.

Hejdánek: Soud o totožnosti.

Jiný hlas: Soud o totožnosti.

Hejdánek: Soud.

Jiný hlas: ... *en mettant en équation des expressions référentielles.*

Jiný hlas: Když se hledá rovnost mezi referenčními výrazy.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: *Non, une équation, elle fait une équation entre toutes les expressions référentielles qui renvoient au même objet.*

Jiný hlas: Určuje v jazyce ty řady referenčních výrazů, rozhoduje o tom, že tyto všechny referenční výrazy jsou totožné a kryjí se.

Jiný hlas: *Une fois posé ce jugement d'équivalence, ce jugement se trouve être vrai s'il y a un et un seul objet en tant que référent commun aux termes de cette équation.*

Jiný hlas: Jakmile byl jednou tento soud o rovnosti stanoven, je tento soud pravdivý, pakliže je jeden a tentýž objekt společným referentem oněch termínů rovnosti.

Jiný hlas: *Par exemple, en simplifiant, l'étoile du soir égale l'étoile du matin.*

Jiný hlas: Například: Večernice rovná se Jitřenka.

Jiný hlas: *L'étoile du soir égale l'étoile du matin, c'est un jugement.*

Jiný hlas: Večernice rovná se Jitřenka, to je soud.

Jiný hlas: *Et si dans les faits il y a un et un seul objet qui rend vrai ce jugement, alors l'objet se trouve épingle, se trouve identifié.*

Jiný hlas: Jestliže je ve skutečnosti jediný objekt, který tento soud činí pravdivým, pak je tento objekt identifikován.

Jiný hlas: *Et la théorie sémantique ne va pas plus loin.*

Jiný hlas: Sémantická teorie nejde dál.

Jiný hlas: *Ces expressions synonymes, ces expressions entre lesquelles on met une équivalence, dans la langue naturelle, sont fixées en général non par la théorie sémantique, mais par l'état des connaissances sur le monde et par les usages de la communauté linguistique.*

Jiný hlas: Tyto synonymní výrazy, mezi nimiž lze stanovit vztah rovnosti v přirozených jazycích, jsou určeny obvykle ne sémantickou teorií, nýbrž užitím, jak ho provádí určité jazykové společenství.

Jiný hlas: *Par exemple, c'est seulement à partir d'un certain état de connaissance astronomique que les hommes ont pu écrire l'équation : l'étoile du soir égale l'étoile du matin.*

Jiný hlas: Teprve na základě určitých astronomických znalostí mohli lidé stanovit soud, že Večernice rovná se Jitřenka.

Jiný hlas: *Bien, alors à partir de ce résumé, comment l'objet arrive-t-il donc au langage ?*

Jiný hlas: Jak se tedy předmět může v jazyce vynořit?

Jiný hlas: *L'objet arrive au langage par l'intermédiaire du choix qu'on fait d'une expression appartenant à une telle classe d'expressions synonymes.*

Jiný hlas: Předmět se objevuje v jazyce prostřednictvím výběru, který se děje, když vybíráme výraz, který patří do určité třídy synonymních výrazů.

Jiný hlas: *Toute affirmation de synonymie, et en général toute réduction de polysémie dans un jugement avec un jugement d'identité...*

Jiný hlas: Každé potvrzení synonymie a obecně každé omezení polysémie, tedy mnohoznačnosti, v soudu o totožnosti...

Jiný hlas: nechává vyvstávat předmět.

Jiný hlas: *Un objet que porte au langage l'usage qu'on fait dans une phrase de l'une de ces expressions considérées comme co-référentielles.*

Jiný hlas: Objekt, který zanášá do jazyka užití některého z jeho výrazů, který byl utříděn jako koreferenční.

Jiný hlas: *Comment intervient la métaphore dans ce tableau ?*

Jiný hlas: A jak tady do tohoto obrazu zasahuje metafora?

Jiný hlas: *Le discours avant la métaphore contient un ensemble fixe de classes de synonymie.*

Jiný hlas: Promluva před metaforou obsahuje určitou pevnou třídu synonym.

Jiný hlas: *La métaphore enrichit ces classes de synonymie en réappliquant improprement certains prédicats.*

Jiný hlas: Metafora obohacuje tuto třídu synonym tím, že na ně uplatňuje nepřípadně určité predikáty, které jim nejsou vlastní.

Jiný hlas: *Et elle crée, la métaphore crée, des classes d'expressions qui ne sont pas exactement polysémiques ni exactement synonymes parce que leur polysémie est réglée, est contenue par le fait que les référents de ces expressions appartiennent à des classes de similitude.*

Jiný hlas: A tím tvoří, metafora tvoří, třídy výrazů, které nejsou přesně řečeno už polysemické ani přesně synonymní, neboť jejich polysémie je regulovaná skutečností, že referenty těchto výrazů náleží do třídy podobností, do třídy předmětů, které mají spolu něco podobného, společného.

Jiný hlas: *Simplement, ces classes n'ont pas la Scharfe Begrenzung, la délimitation exacte que Frege exigeait des classes des concepts. Ce sont des classes floues au sens de Wittgenstein.*

Jiný hlas: Tyto třídy však nemají nějaké přesné vymezení a ohraničení (*Scharfe Begrenzung*), které vyžaduje Frege od třídy konceptů. Jsou to třídy takřkajíc vágní ve smyslu Wittgensteinově.

Jiný hlas: *Sur cette base, on peut alors représenter l'opération de la lecture comme provoquant un changement d'ensemble des classes d'expressions coréférentielles du langage. C'est-à-dire un changement d'ensemble des modes de donation des objets.*

Jiný hlas: Na tomto základě lze pak znovu pojmut operaci četby jako cosi, co provokuje změnu celku tříd koreferenčních výrazů jazyka, totiž změnu celku způsobů přístupu k objektům.

Jiný hlas: *En effet, des classes d'expressions coréférentielles ne sont rien d'autre qu'un ensemble de façons d'accéder aux objets.*

Jiný hlas: Vskutku třídy koreferenčních výrazů nejsou nic jiného než celek způsobů, jak přistupovat k objektům.

Jiný hlas: *C'est le sens qu'on peut donner au fait que le lecteur a l'expérience de passer au monde d'une oeuvre.*

Jiný hlas: To je smysl, který lze dát tomu, že čtenář má zkušenost, že přechází do světa díla.

Jiný hlas: *Je veux dire que les classes d'expressions coréférentielles qui correspondent aux objets de notre langage ordinaire n'ont aucune raison a priori de se superposer exactement avec les classes d'expressions coréférentielles qu'on trouve dans des oeuvres littéraires.*

Jiný hlas: Tím chci říci, že třídy koreferenčních výrazů, které odpovídají předmětům běžným v našem obvyklém jazyce, nemají *a priori* žádného důvodu, aby se beze zbytku kryly s třídami koreferenčních výrazů, které nacházíme v literárních dílech.

Jiný hlas: *En effet, ces oeuvres littéraires que nous lisons peuvent toujours appartenir à des contextes culturels très différents du nôtre.*

Jiný hlas: Totiž tato literární díla, která čteme, mohou totiž přísluňovat ke kulturním kontextům, které se od našeho velice liší.

Jiný hlas: *Je veux dire des contextes dans lesquels les communautés humaines ont pu organiser le monde d'une manière très différente de la nôtre.*

Jiný hlas: Tím chci říci kontexty, v nichž lidská pospolitost mohla organizovat svět způsobem velmi různým od našeho.

Jiný hlas: *Le changement en question provoqué par la lecture est un bon indice de ce que la théorie sémantique est impuissante à ressaisir dans l'appréhension transculturelle du monde que le lecteur peut avoir.*

Jiný hlas: Ona změna vyprovokovaná četbou je dobrým znamením, dobrým příznakem toho, co sémantická teorie nedokáže uchopit v onom transkulturním uchopení světa, kterého je schopen čtenář.

Jiný hlas: *Je parle d'appréhension transculturelle notamment dans les cas où il existe une divergence fondamentale entre nos propres attitudes devant le monde et les attitudes devant le monde que partageait la communauté linguistique dans laquelle l'oeuvre est née.*

Jiný hlas: Hovořím o uchopení transkulturním zvláště v případech, kde existuje zásadní rozdíl mezi našimi vlastními postoji vůči světu a postoji vůči světu, které byly vlastní určitému jazykovému společenství, v němž ono literární dílo bylo počato.

Jiný hlas: *D'habitude, nous attribuons au locuteur ou à l'auteur notre propre ontologie. C'est le parti ou la décision qui nous permet de maximiser nos chances de comprendre la signification de son discours.*

Jiný hlas: Obvykle přisuzujeme tomu, kdo mluví, nebo autorovi svoji vlastní ontologii. To je naše rozhodnutí, které nám dovolí maximalizovat naše šance, že porozumíme významu jeho promluvy.

Jiný hlas: *Mais lorsque nous nous trouvons devant une oeuvre dont l'horizon de culture n'est pas le nôtre, nous ne pouvons plus préjuger du mode de rapport au monde en vigueur dans cette culture.*

Jiný hlas: Když se však setkáváme s dílem, jehož kulturní horizont je daleko našeho, už nedokážeme předjímat způsob vztahu ke světu platný v této kultuře.

Jiný hlas: *Et pourtant, l'oeuvre ne nous est pas fermée.*

Jiný hlas: A přesto to dílo nám není uzavřeno.

Jiný hlas: *Comment donc expliquer ce fait, le fait que par l'intercession de l'oeuvre, le monde dont elle procède s'ouvre à nous?*

Jiný hlas: Jak vysvětlit tuhle skutečnost, totiž tím, že jakoby přimlouváním se díla, to dílo se přimlouvá, aby svět, ze kterého ono pochází, se nám otevřel.

Jiný hlas: *Manifestement, le lecteur doit avoir, en ce qui concerne le monde que l'oeuvre déploie devant lui, une certaine compréhension sur le fond de laquelle se détachent les aspects des choses signifiées par les phrases du texte qu'il lit.*

Jiný hlas: Zjevně čtenář musí mít, co se týče onoho světa, které dílo před ním rozevírá, musí mít jisté porozumění, na základě jehož se mohou odpoutávat aspekty věcí, jež byly uznamenány větami textu, který čte.

Jiný hlas: *Mais d'où tient-il une telle compréhension?*

Jiný hlas: Odkud však pochází toto porozumění?

Jiný hlas: *Réponse: l'oeuvre elle-même spécifie l'interprétation sous laquelle ou dans laquelle les phrases prennent leur valeur de vérité et les noms prennent leur référence.*

Jiný hlas: Odpověď: dílo samo specifikuje interpretaci, v níž věty nabývají své pravdivostní hodnoty a jména získávají ta svoje referens.

Jiný hlas: *Au fur et à mesure que le lecteur effectue la visée sémantique des phrases, le lecteur mobilise l'ensemble de sa connaissance de l'oeuvre, qui lui sert de cadre d'interprétation pour fixer la référence des expressions du texte.*

Jiný hlas: Postupně, jak čtenář uskutečňuje sémantický záměr věty, čtenář mobilizuje celek svého poznání díla, který mu slouží jako interpretační rámec, aby mohl nějak uchopit referenci výrazů v textu.

Jiný hlas: *L'ontologie n'a pas à être apportée du dehors au texte. Si la structure sémantique sous-jacente à l'ensemble des phrases ne détermine pas cette ontologie, cette ontologie se trouve dans la structure de l'œuvre elle-même.*

Jiný hlas: Ontologie nemá být vnášena do textu z vnějšku. Jestliže sémantická struktura, která je pod tímto souhrnem jednotlivých vět, nedeterminuje dostatečně ontologii, pak se tato ontologie nachází přímo ve struktuře toho díla.

Jiný hlas: *Parce que la structure de l'œuvre constitue une unité de signification irréductible à l'ensemble des phrases qui la composent.*

Jiný hlas: Neboť struktura díla představuje významovou jednotu, která je nepřevoditelná na souhrn vět, ze kterých se skládá.

Jiný hlas: *L'hypothèse vers laquelle on s'avance est alors la suivante:*

Jiný hlas: Hypotéza, ke které směřujeme, je tato:

Jiný hlas: *De même que tout locuteur, dans la mesure où il est exposé quotidiennement aux formes de vie de sa communauté, acquiert par là même l'usage des synonymies entre les expressions du langage, de même tout lecteur s'instruit des synonymies propres à l'œuvre, grâce à la fréquentation qu'il a des textes.*

Jiný hlas: Stejně tak jako každý, kdo užívá jazyka, tak jako je každodenně vystaven životním formám společenství, v němž žije, získává tak, nabývá tak užití synonymií mezi výrazy jazyka, stejně tak každý čtenář se vyučuje synonymiím, která jsou vlastní dílu, díky výskytu v textu.

Jiný hlas: *En suivant les renvois de sens qui s'opèrent entre les textes au sein de l'œuvre, le lecteur s'expose à la structure de l'œuvre. C'est-à-dire que la structure de l'œuvre organise ces renvois de sens. Elle distribue les expressions référentielles en classes de synonymes.*

Jiný hlas: Tím, jak sleduje odkazy smyslu, které se odehrávají uvnitř toho díla, čtenář se vystavuje struktuře díla. A tak struktura onoho díla organizuje ono odkazování smyslu. Rozděluje referenční výrazy do tříd synonym.

Jiný hlas: *La saisie, l'appréhension de la structure de l'œuvre fournit donc au lecteur un crible pour les classes d'expressions co-référentielles, les classes d'expressions qui justement médiatisent son accès aux choses dans le monde de l'œuvre.*

Jiný hlas: Uchopení struktury díla poskytuje čtenáři cedník, kterým může profilovat třídy koreferenčních výrazů, které zprostředkovávají jeho přístup k věcem ve světě díla.

Jiný hlas: *De même que l'organisation du savoir cosmologique, qui avait rangé l'étoile du matin et l'étoile du soir dans une même classe d'expressions co-référentielles, avait constitué du même coup pour les locuteurs des communautés en question l'objet céleste qu'on appelle Vénus, de la même façon ce n'est qu'à partir du moment où un lecteur se place dans la structure de l'œuvre que les phrases d'un texte étranger commencent à avoir un répondant dans la réalité.*

Jiný hlas: Stejně tak jako organizace kosmologického poznání, která zařadila Jitřenku a Večernici do stejné třídy koreferenčních výrazů, konstituovala zároveň pro ty, kdo mluví v pospolitostech, jež sdílí poznání nebeského předmětu, který se nazývá Venuší, obdobně teprve ve chvíli, kdy čtenář se usazuje ve struktuře díla, věty určitého cizího textu začínají nacházet svou odpověď v realitě. Něco, co by jim odpovídalo v realitě.

Jiný hlas: *Ce pouvoir que nous avons en tant que lecteurs de nous installer dans un texte est à mettre en rapport avec notre pouvoir d'habitation. Je cite Ricoeur dans le même ouvrage: Ce qui est à interpréter dans un texte, c'est la proposition d'un monde que je peux habiter.*

Jiný hlas: Tato naše schopnost, kterou máme jako čtenáři, usadit se v textu, ta souvisí s naší schopností pobývat. Citace z Ricoeura ve stejné práci: To, co se v textu má interpretovat, to je navržení světa, který mohu obývat.

Jiný hlas: *Et dans lequel je peux projeter mes possibles les plus propres, a do něhož mohu rozvrhnout své nejvlastnější možnosti.*

Le fait que telles et telles expressions sont ou ne sont pas employées comme coréférentielles, ce fait

reflète un état d'avancement des connaissances ainsi qu'un mode d'organisation de l'expérience.

Skutečnost, že ty a ony určité výrazy jsou nebo nejsou užívány jako koreferenční, tato skutečnost odráží již nastalý pokrok znalostí, zrovna tak jako způsob organizace zkušenosti. *Il nous aide à comprendre le mode d'habitation du monde propre à une communauté humaine.* Pomáhá nám porozumět způsobu obývání světa, jak je vlastní lidské pospolitosti.

Qu'on puisse comprendre le mode d'habitation du monde propre à une communauté humaine ne veut pas dire qu'on aurait de quoi s'y plaire. To ovšem neznamená, že se nám v tom musí nutně líbit, v tom pobývání. *Pensons en particulier au monde de la saga islandaise, monde dans lequel le feu était pour ces pillards de vikings le chien des toitures.* Myslím například na svět islandských ság, svět, kde oheň byl pro tyhle darebáky, piráty vikiny, pes střech.

Pensons à Georges Dumézil, qui confessait qu'il n'aurait guère aimé vivre dans la compagnie de ses Indo-Européens auxquels il a consacré sa vie. Georges Dumézil například vyznával, že by pro něj nebylo zvláštním zálibením pobývat u oněch Indoevropanů, kterým věnoval svůj život. *Donc comprendre ne veut pas dire être d'accord avec, ce n'est pas une identification.* Tedy porozumět pobývání neznamená ještě souhlasit, není to identifikace.

En somme, je dois d'abord m'installer dans le monde de l'œuvre afin de pouvoir fixer la signification des phrases du texte que je lis. Tedy, musím se nejprve usadit ve světě díla, abych mohl fixovat význam vět textu, který čtu. *Mais pour pouvoir m'installer dans le monde de l'œuvre, je dois auparavant accéder aux significations des phrases lues, c'est-à-dire aux référents dont ce monde est composé.* Abych se však mohl usadit ve světě díla, musím nejdříve přistoupit k významům čtených vět, tedy k oněm referentům, z nichž se tento svět skládá. *On a décrit un cercle, et on peut y reconnaître le cercle herméneutique.* Tím jsme tedy popsali jakýsi kruh a můžeme v něm rozeznat onen hermeneutický kruh.

Selon Heidegger, dans Sein und Zeit, paragraphe 32, ce qui est décisif n'est pas de sortir du cercle, mais d'y entrer comme il faut. Podle Heideggera v *Sein und Zeit*, paragraf 32, to, o co jde, co rozhoduje, rozhodující není z toho kruhu vyjít, ale naopak vstoupit do něj tak, jak se do něj vstoupit má. *Rappelons que, de même qu'en art, dans les beaux-arts, personne n'y est jamais entré en appliquant mécaniquement des règles formelles.* Připomeňme, že obdobně v umění, nikdo nevstoupil dovnitř tím, že by mechanicky aplikoval jistá formální pravidla.

La thèse de Paul Ricoeur selon laquelle l'herméneutique accomplit et dépasse la sémantique aurait donc d'après moi cette interprétation. Teze Ricoeurova, podle ní hermeneutika naplňuje a překračuje sémantiku, by podle mě měla být interpretována takto. *Elle met l'accent sur une insuffisance radicale du point de vue sémantique, et par suite une insuffisance radicale de l'actuelle théorie sémantique, théorie que son retour à Frege expose à la critique de Ricoeur.* Zdůrazňuje základní nedostatečnost sémantického hlediska, a tím radikální nedostatečnost současné sémantické teorie, teorie, jejíž návrat k *Fregemu* je vystaven kritice Ricoeura.

En un mot, la théorie sémantique, même si elle le voulait – il n'est pas sûr qu'elle le veuille – ne peut pas rendre compte de la compétence herméneutique du lecteur. Jedním slovem řečeno, sémantická teorie, i kdyby chtěla – a není tedy jisté, že to chce – se nemůže uvědomit, nebo není schopna vzít v potaz hermeneutickou kompetenci čtenáře. *Je veux dire de ce que nous sommes forcés d'appeler compétence herméneutique du lecteur, justement parce que nous découvrons chez le lecteur une aptitude nouvelle inconnue de la théorie sémantique.* To, co jsme nuceni nazývat hermeneutickou kompetencí čtenáře právě proto, že u čtenáře nacházíme, objevujeme schopnost, kterou teorie sémantická nezná. *Il faut conclure que la théorie sémantique ne peut pas remplacer notre art de l'interprétation, ars interpretandi, par une théorie de la signification de type scientifique.* Můžeme uzavřít jednou větou, že sémantická teorie nemůže nahradit naše umění interpretace, *ars interpretandi*, teorií významu, která by měla vědeckou podobu.

Hejdánek: Že porozumím těm referentům díky tomu, že ten, kdo dělal ten text, je stejný jako já. V tom životě se setkával se stejnými situacemi jako ten člověk, který to psal. *L'auteur a abordé des situations*

comparables aux miennes. A že tyhle ty...

Jiný hlas: Že to se stává styčnými body porozumění daného textu.

Jiný hlas: *Cette expérience commune devient un point de jonction.*

Jiný hlas: A z toho potom může vycházet pochopení věcí, které nám nejsou vlastní, přímo té kultury, ve které se nenacházíme.

Jiný hlas: *Il peut prendre ces points de jonction comme les points de départ pour comprendre même les expériences qui lui sont étrangères. C'est ça. Oui. Mais il y a un problème, c'est que on n'est pas dans l'expérience de l'autre.*

Jiný hlas: Vtip je v tom, že člověk nikdy není v kůži druhého, v jeho zkušenosti.

Jiný hlas: *En général, on parle son propre langage.*

Jiný hlas: Obecně platí, že člověk mluví svým jazykem.

Jiný hlas: *Et donc, quand on veut comprendre l'autre, qu'est-ce que ça veut dire? Ça veut dire que l'on plaque sur le langage de l'autre, les expressions de l'autre, un sens et une référence qui nous permettent de rejoindre le monde.*

Jiný hlas: A když chce porozumět druhému, co to znamená? Znamená to, že člověk se zachytí výrazů druhého, že jim přisoudí smysl a *referenci*, která nám dovolí přiblížit se světu.

Jiný hlas: *Alors, ça c'est la description du point de vue classique de la sémantique.*

Jiný hlas: Tohleto je klasický popis z hlediska *sémantiky*.

--- (1984-10-29 Jean-Luc Petit – O Ricoerovi, *sémantika a hermeneutika* (1) [LVH198VA]_Kazb_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *D'extraire des textes de Ricoeur.* Já jsem se pokusil z těch Ricoeurových textů vytáhnout *une alternative plus charitable*, alternativu milosrdnější, vstřícnější vůči tomu autorovi, aniž bych na tohle pasoval ty přísné postupy klasické *sémantiky*. *Mais je ne suis pas sûr du tout*, ale vůbec si nejsem jist, zda Ricoeurův pokus má nějaký konkrétní výsledek. Já bych si to moc přál, ale je třeba uznat, že jediná teorie, kterou máme po ruce, je teorie *sémantická*. Pro *sémantickou* teorii například metafory do vážného jazyka nepatří, neboť to jsou prostě nepravdivé soudy. Například řeknu-li „člověk je člověku vlkem“ (*l'homme est un loup pour l'homme*) a jestliže to vykládám v tom doslovném, literárním smyslu, tak to není pravda. To není pravda, přece. Ve vědě, v běžném jazyce, když narazíme na nepravdivou větu, tak ji odložíme. Takže celá moje snaha v četbě Ricoeura byla pokusit se tam najít nějakou alternativu k tomuto klasickému přístupu. Jestli to tak trochu odpovídá na tvou otázku.

Hejdánek: Aha, aha.

Jiný hlas: Ale jo, ale jo, rovno, rovno. *Quand on arrive à un mot étranger...* V praxi se nám často stane, že neznáme určité slovo. *Dans ce texte-là, souvent, on trouve un mot qui nous est étranger, incompréhensible. Nous ignorons sa référence...* V tom textu se často najde slovo, které je nám cizí, nesrozumitelné, neznáme jeho *referenci* a jsme líní se podívat do slovníku, ale domyslíme si ho, protože naše pozornost je zaměřena na ten příběh. *C'est le contexte lui-même qui nous aide à comprendre le mot.* A ten kontext nám pomůže porozumět tomu slovu. V mnohem pronikavějším, intenzivnějším smyslu dělá totéž malé dítě, když se učí mluvit. *C'est dans la même direction que procède le petit enfant quand il apprend à parler.*

Hejdánek: Tady, co by *sémantika* o tomhle mohla říct? Jak může vysvětlit to, že neznám slovo, neznám jeho *referenci* a z něčeho ji poznávám v tom textu, tedy na základě kontextu?

Jiný hlas: *Je crois qu'il y a plusieurs problèmes à dissocier très nettement.* Tady je třeba rozlišit několik problémů. Pro Ricoeurovu *hermeneutiku* to není problém, který jste nastínil, tedy není to problém učení se mateřskému jazyku ani učení se jazyku cizímu, což jsou dva problémy – nebo jeden problém o dvou tvářích – ke kterému *sémantická* teorie již dávno vypracovala řešení uspokojivá. Vráťím se k tomu ještě, ale nejdřív bych chtěl připomenout, že otázka *hermeneutiky* nevyžaduje, aby byla položena tehdy, když se týká problémů mnohem složitějších, jako například četba *Iliady* a *Odysey*, islandských ság nebo indiánského mýtu ze Střední Ameriky. Bez jakékoli provokace lze rozšířit *hermeneutický* přístup na četbu

Bible.

Ted' se mohu vrátit k sémantickému vysvětlení učení se mateřskému jazyku. Klasické řešení nabízí Quine v díle *Word and Object*, podle něhož výrazy řeči nabývají smyslu, prvotního smyslu, ve vztahu k tomu, jak říká Quine, ke smyslovým vzruchům, v sémantickém behavioristickém smyslu, kde to přírodní fyzikální prostředí verbální komunikace vyvolává...

Jiný hlas: u toho jedince. Ta teorie na tomto základě připouští, že sociální návyky posilují a zobecňují tyto základní významy. A co se týče učení se cizímu jazyku, sémantická odpověď na to uplatňuje takzvaný princip charity, který je ve skutečnosti principem interpretačního imperialismu. Funguje to takto: mluvím-li svým jazykem se svými významy a svou organizací světa, nerozumím tomu, kdo ke mně mluví cizím jazykem, pouze tehdy, jestliže mu vnutím svůj pohled na věci. Tedy jestliže předpokládám, že má tentýž náhled na věci jako já. A jakožto empirická teorie je třeba uznat, že to vcelku funguje. Jsou velice řídké kultury, které by nesdílely alespoň minimum společných přesvědčení o světě.

Pokud jde o hermeneutiku jako takovou, ta se specializovala na dešifrování smyslu takového druhu textů, které unikají sémantickému vysvětlení. Proto je zde nebezpečí, že budeme akceptovat to, co jsem nazval hermeneutickým relativismem. Hermeneutický relativismus spočívá v dogmatickém tvrzení, že každá kultura, každý národ a v krajnosti i každý jedinec žije ve svém vlastním, zcela izolovaném světě. Pro každého mluvčího či pro každou lingvistickou komunitu by tak existoval jiný svět a nikdy by neexistoval skutečný překlad. Hermeneutika je pak uměním, nebo dokonce věštěním, bytostně iracionálním, skrze které se lze přenést do světa zcela heterogenního vzhledem k mému světu. Například tím, že se použije jakási kosmická loď, kterou Nietzsche nazval *vůlí k moci*. Na základě své vlastní *vůle k moci* mohu komunikovat se základními tvrzeními Řeků, Hebrejců z biblického období, s barbarskými národy antiky nebo s *conquistadory* 16. a 17. století. Ale základy tohoto systému interpretace nemohou být podřízeny nějakému jasnému pravidlu.

Jiný hlas: Mohl bych se v této souvislosti zeptat, když se hovoří o tom kruhu, tedy o vysvětlení a porozumění, co se míní tím „pochopit text“? Zda se pochopením textu míní pochopení skrze autora, což znamená dvojí: pochopit to, co tam chtěl, nebo co nechtěl, respektive co chtěl říci a neřekl, nebo co je tam ještě navíc, aniž si toho byl vědom? Anebo se zde míní pochopení textu jako takového?

Jiný hlas: V samotné historii hermeneutického hnutí je jistá mnohoznačnost. Například v romantické hermeneutice, dokonce i u Diltheye, bylo uchopení smyslu špatně oddělitelné od hnutí psychické sympatie s vniterností duše autora. Ale ve své novější historii...

Jiný hlas: dosáhla lingvistika objektivitu, zvláště u autora, který Ricœur ovlivnil velmi, a sice Gadamer, který se v tomto oboru opíral hlavně o důkladnou znalost Hegela, o to, že uchopení smyslu textu je objektivní proces. A v Ricœurově díle v diskusi a dialogu s vědami o člověku, zvláště s psychoanalýzou, v tomto dialogu se mu podařilo snad jasně prokázat, že porozumět smyslu může znamenat porozumět autorovi lépe, než autor porozuměl sobě. A tedy není zde tato *koincidence* mezi tím, co autor chtěl říci, a smyslem nebo významem díla. Já jsem zdůrazňoval vztah mezi Fregem a Ricœurem ze stejných důvodů, protože jestliže trváme na tom, že jazyk má nějaký vztah vůči světu, nemůžeme se spokojit pouze s porozuměním smyslu. Smysl musí být pochopen jako krok vpřed k věci, k referenci. Porozumět v základu znamená vědět, jak se to má ve skutečnosti.

Hejdánek: To znamená tedy, že u toho Ricœur dochází k tomu, že jde prakticky o ten text. Protože on říká vlastně, že nejde o to jenom pochopit to, co on tam chtěl, ale jde ještě dál. Že jde prakticky o ten text jako takový. Pro Ricœur to, co je důležité, je text, ne autor. Je to tak? V tom je zahrnuto nakonec i to, kdo to psal. A tedy další, o co tam jde, když se hledá smysl toho textu, tak se hledá odkaz k věci?

Jiný hlas: On dokonce udělal z konceptu textu v *Qu'est-ce qu'un texte? (Explication et compréhension)*, to je ten moment, kdy rekapituluje ještě jednou vztah mezi smyslem a referencí. Možná, že teď by bylo vhodné to, co tam bylo jednou větou – a bylo to přitom velice důležité, myslím – vztah mezi smyslem a referencí. Totiž jestliže nám jde o vztah mezi jazykem a světem – tohleto je postoj, který přijímáme spontánně sami od sebe, když mluvíme vážně, podle onoho úsloví. Například v popisné řeči věd nebo v

komunikaci v běžném životě. V těchto triviálních základních příležitostech je jazyk obrácen k věcem. A odtud můžeme začít rozlišovat smysl a referenci. Reference označuje onu vlastnost výrazů odkazovat k něčemu, co je mimo jazyk, co je za jazykem. Například vlastní jméno pojmenovává nějaký předmět. *Predikát* je pravdivý o určité třídě předmětů, je učiněn pravdivým určitou třídou předmětů. A věta je pravdivá nebo nepravdivá v určitém světě. To jsou tři kategorie, tři rozlišení, která se v jazyce dělají: jméno, *predikát* a věta. A proč mluvit o smyslu? Jednoduše proto, že jsme ve vztahu k předmětům, ale náš vztah není božská vševědoucnost. K předmětu přistupujeme pouze pod určitým aspektem, a to sice pod tím aspektem, který je vyjádřen ve větě. To je to, co způsobuje, že když označíme Venuši jako jitřenku, označení bylo dokonale účinné, ale ještě jsme nevěděli, aspoň u Babylóňanů předpokládám, že Venuše je zároveň večernicí.

Jiný hlas: Donc le sens n'est, comme dirait Ricoeur, *prélevé sur* ou *appartient à* la référence. Tady smysl přísluší k té referenci a je jaksi její součástí. Alors évidemment nous avons la possibilité de jouer avec les sens. Tady máme pak možnost vstoupit do hry se smyslem. Alors la doctrine classique, rigide, prétend que la poésie et généralement tout discours qui n'est pas directement scientifique se contente de jouer avec les sens des expressions. Ta klasická doktrína předpokládá, že poezie a obecně jakákoliv řeč, jakákoliv promluva, která není přímo vědecká, se vyžívá v tom, že si hraje se smyslem. Et Ricoeur essaie de sauver la force référentielle du discours poétique en pensant que la métaphore nous fait voir des choses. Ricoeur se pokouší zachránit referenční sílu i poetické řeči myšlenkou, že právě metafora nám umožňuje vidět věci. Cette tentative de sauvetage est faite dans la terminologie sémantique.

Hejdánek: No ten vtip, proč je to tak těžko srozumitelné nebo těžko sledovatelné, je, že ten pokus o tu záchranu on provádí a musí ho provést právě v té terminologii sémantické.

Jiný hlas: Il faut voler à la sémantique son bien. Jaksi je třeba tu sémantiku okrást o to, co je v ní dobrého. Et sinon l'alternative c'est les théories de l'absence de référent, l'agnosticisme du référent. A pakliže ne, pakliže se nebere ta sémantika vážně a neokrade se o to, co v ní je dobrého, tak zbývá jenom agnosticismus, který nebere v potaz ono *referens*. Et alors la philosophie devient littérature pure. A potom se filosofie stává jenom literaturou. Ce qui est une tendance très répandue. Což je úkaz velice častý v dnešní filosofii.

Hejdánek: Měl jsem dojem s určitou rezervou, protože jsem ne všechno rozuměl, že Ricoeur tu metaforu považuje za jakési obohacení, za *élargissement*, za *surplus* obvyklého užití *expression*, vlastně v tom běžném porozumění metafoře jakožto nějaké básnické ozdobě, básnické figuře.

Jiný hlas: Donc Ricoeur reste dans le cadre de compréhension de la métaphore comme un certain ornement. *Élargissement*, c'est un peu [nesrozumitelné]. Non, parce qu'il critique les théories de la métaphore-ornement très en détail dans *La Métaphore vive*.

Hejdánek: Ona ta metaforičnost je v samém základu každého promlouvání.

Jiný hlas: À mon avis le métaphorique est dans le fond de chaque dire.

Hejdánek: A to tedy já to teď nebudu vykládat do podrobností, ale s odkazem na ty archaické jazyky, tam slovo přivolávalo to pojmenované, takže bezprostředně bylo přítomno.

Jiný hlas: Ici le mot invite celui qui est dénommé de la façon que celui qui est dénommé est présent sans intermédiaire.

Hejdánek: Takže v tom vědomí lidském původně nebyla přítomna distance mezi slovem a tím, co to slovo označuje.

Jiný hlas: Dans la conscience humaine primitive il n'y avait pas la distanciation entre le mot et ce que le mot désigne.

Hejdánek: Teprve s počátkem konceptuálního myšlení si uvědomuje myslící člověk, že tu je nějaká distance.

Jiný hlas: Et c'est avec l'origine de la pensée conceptuelle que l'homme commence à se rendre compte qu'il y a ici une certaine distance.

Hejdánek: A teď ovšem důležitá věc je ta, že si dlouho neuvědomuje, že to je distance dvojí. Že to je

distance mezi míněným a míněným, mezi myšleným a tím, co je myšleno.

Jiný hlas: Mais pendant longtemps il ne se rend pas compte qu'il y a une double distance. La distance entre *míněným* et *míněným*, entre la pensée et entre ce qui est pensé.

Hejdánek: A druhá distance mezi myšleným jakožto intencionálním předmětem a myšleným jakožto pojmem.

Jiný hlas: La seconde distance entre ce qui est pensé, donc un construit, donc un objet intentionnel, et ce qui est pensé comme concept, comme notion.

Hejdánek: A ta distance mezi pojmem a intencionálním předmětem byla dlouho v pozadí.

Jiný hlas: Et cette distance entre l'objet intentionnel et le concept a été longtemps en retrait no a já bych řekl, že v té epoché pojmového myšlení ta metaforičnost spočívá v tom,

Jiný hlas: *Donc dans l'époque de la pensée conceptuelle, la métaphorique consiste...*

Hejdánek: že pojem se odnáší k intencionálnímu předmětu.

Jiný hlas: *...dans ceci que la notion se nese nebo se porte vers l'objet intentionnel.*

Hejdánek: To je řecky *ferein*, nést.

Jiný hlas: *C'est le grec ferein, se porte.*

Hejdánek: Ale že přes ten intencionální objekt se nese ještě dál.

Jiný hlas: *Mais qu'il se porte par, qui passe outre, disons, il passe outre l'objet intentionnel et va plus loin. Donc métaphérein. Plus loin que l'objet intentionnel ou vers? Oui, il va plus loin. Il va au-delà de l'objet intentionnel. Vers quoi alors?*

Hejdánek: Intencionální objekt je například trojúhelník.

Jiný hlas: *Voilà, le triangle, c'est un objet intentionnel.*

Hejdánek: Ale trojúhelníkové pole, to je skutečnost.

Jiný hlas: *Mais le champ... le champ triangulaire, c'est une réalité.*

Hejdánek: A tak je to ve všem, nejenom tady, že ty pojmy jsou tak geometrizovány.

Jiný hlas: *C'est à peu près partout comme ça, même là où les notions ne sont pas...* Trojúhelníkové pole, co se tím míní? Aha. *L'espace... un espace qui a la forme d'un triangle. Non, c'est le triangle lui-même. Triangle.* Objekt ideální.

Idéal. Je veux distinguer entre le triangle comme individu, un certain triangle déterminé, et la triangularité comme propriété ou la forme.

Hejdánek: Rozdíl mezi trojúhelníkem jako určitým jednotlivým trojúhelníkem a trojúhelníkovostí jakožto formou.

Jiný hlas: *La distinction entre [nesrozumitelné] Encore une fois, s'il vous plaît, c'est joli. La distinction entre le principal et singulier, ne-valable, entre l'universel et singulier ne-valable au niveau des concepts, mais nous vivons avec les concepts. Oui, mais pas au niveau des objets intentionnels. Si, on peut prendre comme objet intentionnel l'idée de triangle.*

Hejdánek: Lze vskutku jako intencionální předmět vzít myšlenku trojúhelníka.

Jiný hlas: *L'intention d'une idée de triangle? Oui, bien sûr. Ah non, idée comme objet.*

Hejdánek: Což se pak stává individuem.

Jiný hlas: *Oui, bien sûr. L'individu. Mais c'est un individu d'un autre niveau que le triangle concret qu'on dessine sur le sol ou sur le...*

Hejdánek: Pak je to ovšem trojúhelník jiného stupně než ten, který se nakreslí na tabuli nebo jenom myšlenka.

Jiný hlas: *Mais non, non, non. C'est une idée, c'est pas un triangle, c'est une idée du triangle. L'idée du triangle n'a pas... Oui, c'est quoi la distinction entre le triangle et l'idée de triangle? C'est que l'idée n'a pas trois angles. Le concept n'a pas des angles. Ça dépend. Ce n'est pas un triangle. Ce n'est pas une figure. L'idée d'un triangle n'est pas une figure géométrique. Enfin bon, il y a la représentation mentale du triangle qui est une chose.*

Hejdánek: Ta mentální představa, myšlenková představa je v tom případě...

Jiný hlas: *Je ne suis pas d'accord. Enfin, je veux dire, enfin, je vais faire une double distinction. Je pense qu'il va falloir en faire trois. Une triple distinction. Je m'en excuse, mais il y a le triangle que je peux prendre comme objet intentionnel, un certain triangle que je dessine avec un morceau de craie au tableau.*

Hejdánek: Ted' se říkají ty tři rozdíly. Je trojúhelník, který můžu pojमत, můžu pojमत určitý trojúhelník jako intencionální předmět, který si křídou kreslím na tabuli.

Jiný hlas: *C'est une réalité, ce n'est pas un objet intentionnel. Si, je peux le considérer comme objet intentionnel. Je peux dire qu'il est en craie, qu'il est pas exact, qu'il est... je peux l'effacer.*

Hejdánek: Můžu ho pojमत jako intencionální předmět. Můžu o něm říct, že je z křídly, že není přesný, můžu ho smazat.

Jiný hlas: *C'est une construction mentale ou par l'esprit. Non, l'objet intentionnel est... Enfin, à mon sens, l'objet intentionnel est du même type que le référent v jazyce. Notre esprit ou notre conscience a la propriété de pointer vers les choses. Et les choses vers lesquelles on pointe ne sont pas du mental. Elles sont extra-mentální.*

C'est pour ça que Brentano a cru bon de forger l'expression objet intentionnel. Parce que sinon, si je ne pouvais prendre comme objet intentionnel que des figures mentales, je serais enfermé dans le monde des représentations, il n'y aurait pas de monde.

Hejdánek: Intencionální objekt je konstrukce ducha. Podle mě je intencionální předmět stejného typu jako referent v jazyce. Naše vědomí, náš duch má schopnost zacílit se, zaměřit se, a ty věci, na které se zaměřuje, to nejsou věci myšlené, nýbrž extra-mentální. A proto Brentano vymyslel ten pojem intencionálního předmětu. Kdybych mohl za intencionální předměty považovat pouze ty myšlené představy, byl bych uzavřen do světa představ a reálný svět by nebyl.

Jiný hlas: *C'est hors de la discussion.*

Hejdánek: To je mimo diskusi. Nejdůležitější je to, jakým způsobem se já raportuju k realitě.

Jiný hlas: *L'important c'est de quelle façon je me rapporte à la réalité.*

Hejdánek: Jestli to dělám prostřednictvím pojmu, anebo předpojmovým nebo mimopojmovým myšlením.

Jiný hlas: *Si je le fais par le truchement d'un concept ou si je le fais d'une autre façon par une pensée non conceptuelle ou pré-conceptuelle.*

Hejdánek: V případě, že jde o pojmové myšlení, tak pomocí pojmu konstruuji intencionální předmět, který neexistuje v mimopojmovém myšlení.

Jiný hlas: *Dans le cas où il s'agit de la pensée conceptuelle, à l'aide de concept, je construis un objet intentionnel qui n'existe pas dans la pensée extra-conceptuelle.*

Hejdánek: A teprve přes intencionální předmět, který je pouhou konstrukcí...

Jiný hlas: *par l'intermédiaire de l'objet intentionnel qui n'est qu'une construction*

Hejdánek: Mentální konstrukcí, se vztahuji ke skutečnosti nebo ke skutečným předmětům.

Jiný hlas: *une construction mentale, je me rapporte à la réalité, aux objets réels.*

Hejdánek: Dokladem toho je, že pomocí různých pojmů,

Jiný hlas: *la preuve c'est que, par l'intermédiaire de différentes notions, différents concepts,*

Hejdánek: spadajících pod totéž slovo a vztahujících se k týmž předmětům a lišících se mezi sebou pouze mírou obecnosti,

Jiný hlas: *qui sont impliqués dans le même mot et qui se rapportent aux mêmes objets, aux mêmes objets qui ne se distinguent entre eux que par la mesure de leur universalité,*

Hejdánek: že mohu konstruovat různé intencionální předměty a přes všechny se vždy poněkud jiným způsobem vztahuji k reálným předmětům, k týmž reálným předmětům.

Jiný hlas: *que je peux construire de différents objets intentionnels, et par le moyen de ces objets intentionnels, je me rapporte toujours d'une façon un petit peu différente aux mêmes objets réels.*

Hejdánek: To jest, já třeba v tomto psu mohu mínit obratlovce,

Jiný hlas: *par exemple, voilà le chien, et je pense dans le chien ou bien un vertébré,*

Hejdánek: savce.

--- (1984-10-29 Jean-Luc Petit – O Ricoerovi, sémantika a hermeneutika (2) [LVH199VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Mám tu docela blízke, které fungují jakožto technické termíny, tak některé z nich bych chtěl připomenout. Já bych tady nejdříve udělal takový přehled jakési terminologie, která se tu bude často vyskytovat.

Hned slovo *hermeneutika*. Řečeno obecně, zabývá se výkladem smyslu nějakého smysluplného celku, například a hlavně textu.

Další slovo, titul *sémantika*. Zabývá se významy, především, převážně jednotlivých slov.

Sémiotika se tam vyskytne. To je teorie znaku, řecky *semeion* – znak, teorie znaků obecně i speciálně.

Slovo *polysemie* znamená mnohoznačnost, mnohovýznamnost nějaké výpovědi, třeba už pouhého slova jednotlivého.

Termín klíčový, o který tu dnes půjde: *reference*. Tady mám ze slovníku francouzského jednu definici.

Reference v tomto smyslu: funkce, kterou znak odkazuje na to, o čem mluví a co označuje. A to, co označuje, se pak v této terminologii jmenuje *referens* nebo *le référent* francouzsky.

K tomu dokonce je i definice samotného Ricoeura, *la définition de Ricoeur sur la référence*. Ricoeur říká: zatímco znaky se vztahují pouze vůči sobě, promluva – to bude další slovo, které se tu občas vyskytne – promluva se vztahuje k něčemu specifickým způsobem, jenž lze nazvat *referencí* či *denotací*. *Reference*, *denotace* v podstatě totéž. *Denotace* je jen u Ricoeura, ale v podstatě, poněvadž tady o Ricoeura hodně půjde, ale zase ne jenom, tak takto: *denotace*, *reference*, dobrý.

Dále *metafora*. To víme obecně, je to jakási rétorická figura, obecněji způsob řeči, který využívá přesunu smyslu, třeba konkrétní termín se najednou objeví v abstraktním kontextu, v jakési analogické náhražce.

Tady jsem našel u Šmilauera takovou půvabnou, velice poetickou definici, ale něco vystihuje, právě v tom, že se tady objevuje onen termín, totiž napětí, který se také ozve v textu. Šmilauer definuje *metaforu* jako přenesení slova na představu, která je v něčem původní představě podobná, ač patří do sféry docela jiné. Účinek *metafory* leží v tom, že se představa nepopisuje, nýbrž evokuje, že vzniká napětí mezi skutečným, to jest literárním nebo literárním, doslovným významem a jeho odchylným vyjádřením.

Pak se tu mihne termín *denominace*, což je gramaticko-sémantický pojem pro pojmenování určité věci, čím tedy, především podstatným jménem.

Dále *predikace*, což je akt přisouzení třeba činnosti, vlastnosti něčemu. *Denominace*, *predikace*, to je asi tak všechno z těchto.

Pokud v tom překladu budeme užívat slova jazyk, tak to bude buď francouzské *la langue*, což je přirozený jazyk jako řada přirozených jazyků po světě. Ovšem občas se to objeví i jako ekvivalent pro slovo *langage*, což je jazyk ve smyslu řeč, tedy někdy budeme překládat *langage* jako řeč, někdy jako jazyk.

A potom slovo promluva, které působí – nemá to být promluva ve smyslu toho určitého řečnického vystoupení, ale jako řeč, která se aktualizuje v určité konkrétní situaci, a to je francouzské *discours*, to bude *discours* je promluva.

Já myslím, že je to asi všechno a můžeme se vrhnout do díla. *Voilà, j'ai fini mon blabla. Une seconde, je dis une phrase, tu dis la suivante. C'est phrase après phrase que tu traduis? Oui, je crois, c'est ça. Phrase après phrase, on peut suivre le texte, phrase après phrase.*

L'herméneutique et sémantique. L'herméneutique désigne l'art de l'interprétation.

Hejdánek: *Hermeneutika a sémantika. Hermeneutika označuje umění interpretace.*

Jiný hlas: *La sémantique, la théorie de la signification.*

Hejdánek: *Sémantika teorii významu.*

Jiný hlas: *À première vue, on pourrait croire qu'il y a une sorte de réciprocité.*

Hejdánek: Na první pohled by se mohlo zdát, že je tady jakási vzájemnost.

Jiný hlas: *On ne peut interpréter que ce qui a une signification.*

Hejdánek: Interpretovat lze pouze to, co má nějaký význam.

Jiný hlas: *N'a de signification que ce qu'on comprend dans une interprétation.*

Hejdánek: A význam má pouze to, čemu v nějakém výkladu můžeme rozumět.

Jiný hlas: *Mais les choses ne sont peut-être pas aussi simples.*

Hejdánek: Věci však možná nejsou takhle docela jednoduché.

Jiný hlas: *Entre le fait habituel de saisir la signification d'expressions littérales d'usage courant et l'art subtil, parfois génial, d'interpréter les métaphores d'auteurs d'une époque lointaine, dans l'horizon d'une culture disparue, comment ne pas apercevoir quelque différence?*

Hejdánek: Jak si například nevšimnout rozdílu mezi obvyklým uchopením významu nějakého výrazu běžně užívaného a výrazu, který se vyskytuje ve vypracovaném uměleckém útvaru, leckdy geniálním, nebo jak interpretovat metaforu autora vzdáleného nám celou epochou, který vytvořil své dílo v horizontu kultury, která třeba už zmizela.

Jiný hlas: *Nous sommes tentés de dire qu'en ce dernier cas, si nous parvenons à comprendre ce que l'auteur voulait dire, c'est en quelque sorte par délégation.*

Hejdánek: Jsme nakloněni k tomu říkat, že v tomto posledním případě, jestliže se nám podaří [nesrozumitelné], co autor chtěl říci, pak je to velice zprostředkovaně, dalo by se říci v zastoupení.

Jiný hlas: *Et la seule maîtrise normale de notre langage ne suffit pas à nous le rendre compréhensible.*

Hejdánek: A to obvyklé vládnutí, normální vládnutí naším jazykem nestačí k tomu, aby nám to učinilo srozumitelným.

Jiný hlas: *Est-ce alors la crainte d'une contradiction cachée qui nous détourne de l'idée que nos facultés de compréhension peuvent excéder de la sorte les limites d'application des règles sémantiques du langage que nous parlons?*

Hejdánek: Možná, že strach ze skrytých protikladů nás odrazuje od myšlenky, že naše schopnosti porozumění mohou takto překročit hranice aplikací sémantických pravidel jazyka, kterým hovoříme.

Jiný hlas: *En tout cas, quelle que puisse être l'étendue de notre compétence herméneutique, la sémantique de notre langage doit y pourvoir avec ses seules ressources.*

Hejdánek: Ať je tomu jakkoli, ať je rozsah toho, co můžeme nazvat hermeneutickou kompetencí, sémantika našeho jazyka si musí vystačit se svými vlastními zdroji.

Jiný hlas: *Toucher à ce principe risque d'empêcher toute tentative d'explication.*

Jiný hlas: *rationnelle en nous forçant à invoquer de prétendus pouvoirs divinatoires.*

Hejdánek: Porušit tento princip znamená, že zabráníme pokusu o racionální vysvětlení a že se necháme donutit k jakýmsi domnělým vědeckým schopnostem.

Jiný hlas: *Encore faudrait-il savoir si, dans l'état actuel des travaux, la théorie sémantique est en mesure de rendre compte d'une manière raisonnablement satisfaisante de cet aspect de notre compétence comme locuteur ou comme lecteur.*

Hejdánek: Také by bylo třeba vědět, jestli současná sémantická teorie je s to vydat racionálním a uspokojivým způsobem počet z tohoto aspektu naší kompetence jakožto čtenářů a jakožto těch, kteří mluví.

Jiný hlas: *C'est une question d'abord épistémologique, mais dont on se doute qu'elle rationalise une de ces archaïques questions d'origine, question qui incitait les anciens, les philosophes anciens, à forger des mythes. D'où vient au simple lecteur ce mystérieux don de divination grâce auquel il rivalise avec les poètes?*

Hejdánek: Je to otázka nejprve epistemologická. Lze se však domýšlet, že tato otázka je racionalizací prastaré otázky po počátku či původu. Je to otázka, která podněcovala staré filosofy k výrobě mýtů.

Odkud pochází onen tajemný dar věštění, který dovoluje prostému čtenáři soupeřit přímo s básníky?

Jiný hlas: *Dans cet écart entre sémantique et herméneutique, Paul Ricœur a déployé ce qu'il appelle lui-même une conception tensionnelle. Conception élaborée pendant la première moitié des années 70 et dont les articles que John Thompson vient de publier sous le titre Hermeneutics and the Human*

Sciences...

Hejdánek: V této mezeře mezi *sémantikou* a *hermeneutikou* Ricœur vypracoval, rozvinul něco, co sám nazývá napěťovou koncepcí. Je to koncepce vypracovaná v první polovině sedmdesátých let a články z tohoto období vyšly v tomto sborníku, pouze anglicky.

Jiný hlas: *...et surtout les huit études de La métaphore vive donnent une image assez complète.*

Hejdánek: Osm studií z této knihy, *Živá metafora*, dává dostatečný obraz.

Jiný hlas: *Je m'en tiendrai à cette partie de l'œuvre de Paul Ricœur parce que j'y retrouve les thèmes familiers du séminaire où il avait la générosité de nous laisser croire que nous contribuons positivement à l'exploration des voies de recherche qu'il avait lui-même ouvertes et que lui seul pouvait conduire à son terme.*

Hejdánek: Budu se držet této části Ricœurova díla, protože zde nacházím témata, která by měla být vašemu semináři blízká. Navíc nám tyto texty dovolují doufat, že bychom mohli přispět k prozkoumání cest, které Ricœur sám otevřel, které ovšem jedině on by mohl dovést do zdárného konce.

Jiný hlas: *Je me propose de donner une idée de l'importance de la contribution de Paul Ricœur à la discussion actuelle de la théorie sémantique en prenant la mesure du chemin qu'il a parcouru, en éluant le chemin qu'il a parcouru dans sa recherche sur la métaphore, en passant du point de vue sémantique au point de vue herméneutique.*

Hejdánek: Pokusím se vystihnout důležitost Ricœurova příspěvku do současné diskuse o *sémantické* teorii. Pokusím se ocenit cestu, kterou prošel ve svém bádání o metafoře, kdy Ricœur přešel z hlediska *sémantického* na hledisko *hermeneutické*.

Jiný hlas: *Pour qu'on ne puisse pas me reprocher de vouloir solliciter le sens du mot sémantique dans une perspective autre que celle de La métaphore vive, j'accorderai la plus grande attention à la façon dont le thème sémantique s'est imposé puis a cédé devant l'insistance du thème herméneutique dans la conception de Paul Ricœur.*

Hejdánek: Aby se mi nemohlo vyčítat, že příliš znásilňuji smysl slova *sémantika* v jiném směru, než se objevuje v tomto díle, v *Živé metafoře*, budu věnovat svou hlavní pozornost způsobu, jímž se *sémantické* téma prosadilo u Ricœur a potom bylo opuštěno, protože začalo naléhat téma *hermeneutiky*.

Jiný hlas: *Il me paraît que le premier thème, la sémantique, est d'abord venu libérer sa réflexion sur la métaphore du champ d'attraction de la sémiotique saussurienne, Ferdinand de Saussure, le linguiste genevois... laquelle sémantique exerçait alors une domination quasi exclusive sur les études linguistiques en France.*

Hejdánek: Zdá se mi, že to první téma, totiž *sémantika*, osvobodilo jeho reflexi o metafoře z magnetického pole saussurovské *sémiotiky*. Ferdinand de Saussure, linguista ženevský. Tato *sémiotika* se prosadila téměř nevybíravým způsobem v lingvistických studiích frankofonní oblasti.

Jiný hlas: *Cette émancipation a été négociée par paliers successifs.*

Hejdánek: K této emancipaci došlo postupně.

Jiný hlas: *Aux diverses doctrines sur lesquelles il a pris appui pour la critique des thèses des sémioticiens correspondent des sémantiques assez différentes mais la continuité de sa démarche suggère l'existence d'une parenté foncière dans la mesure où chaque forme de sémantique milite à sa façon pour le rétablissement du langage dans la plénitude métaphysique de sa fonction qui est d'après Paul Ricœur la grande entreprise de dire ce qui est.*

Hejdánek: Různým doktrínám, o které se Ricœur opírá při kritice *sémiotických* tezí, odpovídají *sémantiky* dosti různé. Avšak kontinuita Ricœurova postupu dává tušit, že existuje jakási základní příbuznost mezi nimi. A to v té míře, v jaké každá *sémantická* forma se zasazuje po svém způsobu za ustavení jazyka do metafyzické plnosti jeho funkce, kteroužto plností je podle Ricœur velký podnik vyslovit to, co je.

Jiný hlas: *Contre l'axiome de l'immanence de la langue, Paul Ricœur a trouvé un premier appui dans l'horizon français avec le contextualisme sémantique du linguiste Émile Benveniste.*

Hejdánek: Proti axiomu imanence jazyka Ricœur našel svou první oporu ve francouzské oblasti v

takzvaném *sémantickém* kontextualismu lingvisty Benvenista.

Jiný hlas: *Si un système symbolique est fermé sur soi, le discours est, en revanche, ouvert sur le contexte.*

Jiný hlas: Co říká tento takzvaný *kontextualismus sémantický*? Jestliže symbolický systém je uzavřen do sebe, promluva naopak je otevřena do kontextu.

Jiný hlas: *Un mot qui, dans la perspective sémiotique, ne signifie que dans la mesure où il se laisse définir uniquement par son opposition à d'autres mots à l'intérieur du code lexical...*

Jiný hlas: Slovo, které v pohledu *sémiotickém* užnamenává něco pouze v té míře, jak se nechá definovat výlučně svou opozicí vůči jiným slovům uvnitř lexikálního kódu...

Jiný hlas: *...ce mot doit, au point de vue sémantique...*

Jiný hlas: *...v tom pohledu sémantickém musí toto slovo...*

Jiný hlas: *...être pris dans son contexte, contexte de la phrase et contexte de la situation de discours...*

Jiný hlas: *...být pojato ve svém kontextu. To jest kontextu věty a v kontextu situace, ve které se promluva odehrává...*

Jiný hlas: *...afin qu'il reçoive une signification.*

Jiný hlas: *...aby vůbec dostalo svůj význam, to slovo.*

Jiný hlas: *Ainsi, la manière chaque fois singularisée dont un mot se combine avec les autres mots dans la phrase actuellement proférée donne au mot son „sens“.*

Jiný hlas: Tedy způsob vždycky jedinečný, jímž se určité slovo kombinuje s jinými slovy ve větě, která se v určitém okamžiku pronáší, teprve to dává slovu jeho smysl.

Jiný hlas: *L'objet bien particulier auquel il correspond dans la circonstance instantanée et transitoire du discours est sa référence.*

Jiný hlas: Ten určitý objekt, kterému odpovídá v podmínkách toho okamžikového a přechodného – tedy okamžité nebo okamžikové a přechodné promluvy, to je jeho reference.

Jiný hlas: *Ce qui conduit à expliquer la métaphore comme un phénomène d'acquisition d'une valeur contextuelle nouvelle...*

Jiný hlas: To vede k tomu vysvětlovat metaforu jako fenomén získání nové *kontextuální* hodnoty.

Jiný hlas: *...nouvelle, c'est-à-dire non encore institutionnalisée par un mot qui était déjà doté d'un certain ensemble de valeurs contextuelles institutionnalisées par la somme de ses emplois antérieurs.*

Jiný hlas: To znamená ještě neinstitutionalizované hodnoty, tedy slovo, které bylo již nadáno určitým celkem *kontextuálních* institucionalizovaných hodnot, a to úhrnem svých předchozích použití. Tím, jak slovo bylo používáno, nabylo – bylo vlastně institucionalizováno.

Jiný hlas: *Or ceci est le contextualisme sémantique de Benveniste. Alors, le concept de sémantique défini sur la base d'un tel contextualisme, vu son importance pour briser la fermeture du sémiotique, représente pour Paul Ricœur un lieu d'ancrage idéal pour toutes les autres acceptions de la sémantique dans la théorie du langage contemporaine.*

Jiný hlas: To je *sémantický kontextualismus* Benvenista. Pojem *sémantiky* definovaný na základě *kontextualismu* vzhledem k tomu, že má takovou důležitost pro rozbití *sémiotické* uzavřenosti, znamená pro Paula Ricœura ideální zakotvení pro všechny jiné významy *sémantiky* v současné teorii jazyka.

Jiný hlas: *Un tel cadre lui paraît être assez large pour accueillir aussi bien les développements les moins rigoureux de l'analyse linguistique de langue anglaise dans la mouvance du second Wittgenstein que les positions de la stricte doctrine de Frege.*

Jiný hlas: Tento rámec se mu jeví jako dostatečně široký na to, aby do sebe pojal vývody poněkud méně přesné, vývody anglické lingvistiky, tedy ve směru druhého Wittgensteina, i pozice velice přesné a přísné doktríny Fregeho.

Jiný hlas: *Je cite: „Cette conjonction, insiste-t-il, entre la sémantique philosophique et la sémantique linguistique est particulièrement précieuse“.*

Jiný hlas: Říká Ricœur: „Toto spojení mezi *filosofickou sémantikou* a *sémantikou lingvistickou* je zvláště drahocenné.“

Jiný hlas: *Sans doute la correspondance ne sera-t-elle pas difficile à montrer, au moins avec les doctrines néo-wittgensteiniennes...*

Jiný hlas: Nepochybně souvislost by tady byla snadno prokazatelná, alespoň souvislost s doktrínami neowittgensteinovskými...

Jiný hlas: *...parce qu'elles se fondent, ces doctrines, sur une même conception contextualiste de la signification.*

Jiný hlas: ...neboť tyto doktríny se zakládají na stejném kontextualistickém pojetí významu. Tady význam slova se získává v kontextu.

Jiný hlas: *L'enseignement de Wittgenstein a en effet répandu l'idée que la phrase n'a de signification que dans son contexte d'usage...*

Jiný hlas: Wittgensteinovo učení vskutku rozšířilo myšlenku, že věta má svůj význam pouze v kontextu svého užití.

Jiný hlas: *...et que pour savoir ce qu'une phrase donnée peut signifier, on doit lui imaginer un éventail de contextes possibles.*

Jiný hlas: A chceme-li vědět, co určitá daná věta může znamenat, musíme si k ní představit celý vějíř možných kontextů.

Jiný hlas: *On sait que dans la mesure où la sémiotique ignore la phrase comme niveau d'articulation autonome...*

Jiný hlas: Víme, že v té míře, v jaké sémiotika ignoruje větu jakožto rovinu autonomního vyjádření...

Jiný hlas: *...cette sémiotique est amenée à réduire la métaphore au substitut d'une expression littérale équivalente...*

Jiný hlas: ...v této míře je sémiotika vedena k tomu, aby redukovala metaforu na jakousi náhražku doslovného ekvivalentního výrazu.

Jiný hlas: *...et la substitution n'affecte que le mot isolé, non la phrase.*

Jiný hlas: A tato náhražka se týká pouze jednotlivého slova, nikoliv věty.

Jiný hlas: *Contre cette théorie substitutive, Ricœur rejoint les conclusions de la grammaire logique du jugement appliquée à la métaphore.*

Jiný hlas: Proti této teorii náhražky Ricœur zde užívá závěrů logické gramatiky úsudku, kterou aplikuje na metaforu.

Jiný hlas: *Il incorpore à sa construction philosophique l'analyse interactionnelle de Richards et Max Black.*

Jiný hlas: Do své konstrukce zahrnuje a využívá analýz takzvaných interakčních autorů Richardse a Blacka.

Jiný hlas: *Si l'on observe que l'usage littéral d'un mot engage le locuteur à admettre tout un système de lieux communs en vigueur dans sa communauté linguistique,* když pozorujeme, že doslovné užití určitého slova nutí toho, kdo ho promlouvá, aby připustil celý systém běžně užívaného výraziva v té jazykové pospolitosti.

Jiný hlas: *On conçoit que lorsque le mot est employé hors de son contexte ordinaire, ce système de lieux communs associés impose sa propre organisation à la compréhension que le locuteur peut avoir du nouveau contexte.* Potom si lze všimnout toho, že když slovo je užito mimo svůj obyčejný obvyklý kontext, tento systém toho běžného výraziva vnucuje svou vlastní organizaci porozumění, které může ten, kdo promlouvá, mít z onoho nového kontextu.

Jiný hlas: *Cette organisation consiste en ce que certains aspects des choses ressortent, aspects qui seraient passés inaperçus autrement.* Tato organizace napomáhá k tomu, že se začínají vyjevovat určité aspekty věcí, které by jinak zůstaly nevyozorovány.

Jiný hlas: *On retrouve ici le phénomène décrit dans les Investigations philosophiques de Wittgenstein, le phénomène de l'émergence d'un aspect nouveau coïncidant avec l'effet de réorganisation induit par projection d'une figure dans une autre.* Zde se tedy setkáváme s fenoménem, který byl popsán už ve Wittgensteinových filosofických dotazováních, to jest vynoření nového aspektu, jde současně s účinkem

reorganizace, ke kterému došlo promítnutím jedné figury do druhé. Figury zřejmě míněno rétorické.

Jiný hlas: *Le coût, la compensation logique de cette opération, à savoir la transgression catégoriale, par subversion des règles sémantiques selon lesquelles le mot doit être employé, ce coût logique se trouve largement compensé, au moins dans les bonnes métaphores, par l'enrichissement de notre information sur le nouveau contexte.* Cena, kterou musela logika za tuto operaci zaplatit, tedy za kategoriální přečin, ke kterému došlo znásilněním sémantických pravidel, podle nichž se má slovo užívat, je vysoce kompenzována, alespoň v případě dobrých metafor, zbohacením naší informace o novém kontextu.

Jiný hlas: *Toutefois, une telle analyse retient encore la tension métaphorique dans les limites du sens, ou de l'ordre connotatif, parce que cette analyse se fait exclusivement en termes d'implications entre des concepts.* Nicméně takováto analýza stále ještě udržuje metaforické napětí v mezích smyslu nebo konotativního řádu, neboť tato analýza se děje výlučně v termínech implikací mezi koncepty.

Jiný hlas: *L'ensemble d'implications associé à l'usage littéral du mot foyer, centre, de la métaphore, est seulement projeté sur l'ensemble d'implications associé à l'usage littéral du ou des mots cadres de cette métaphore, mais rien ne passe au niveau des choses. Le point de vue est infrasémantique.* Celek implikací spjatých s doslovným užitím onoho centrálního slova metafory je pouze promítnut do celku implikací spojených s doslovným užitím slova nebo slov, které tvoří rámec této metafory. Ale nic z toho nepřechází na rovinu věcí. To hledisko je infrasémantické.

Jiný hlas: *En sémantique, comme le rappelle Ricœur, il ne devrait jamais être perdu de vue que la question du sens est prélevée sur celle de la référence.* V sémantice, jak Ricœur připomíná, nesmíme nikdy ztratit ze zřetele, že otázka smyslu je odvozená z otázky reference. Otázka reference je tedy širší a prvotnější než otázka smyslu.

Jiný hlas: *Maintenant, pour en finir avec le dogme de la suppression, l'élimination du référent extra-linguistique, dogme qui risque de n'être pas entamé quand on passe de la sémiotique à la grammaire logique, il faut des mesures plus radicales.* Abychom už jednou skoncovali s dogmatem o vyrušení mimolingvistické reference, kteréžto dogma zřejmě nebude zasaženo, když přecházíme od sémiotiky k logické gramatice, je třeba opatření radikálnějších.

Jiný hlas: *On doit revenir à la sémantique dans l'intégrité de sa forme originelle, la théorie de la signification de Frege.* Musíme se vrátit k sémantice v plnosti její prvotní formy, a to sice k teorii významu u Fregea.

Jiný hlas: *Dans la mesure où le référent fregeen et l'intenté de Benveniste s'opposent tous deux au signifié saussurien, comme l'extra-linguistique s'oppose au linguistique.* V té určité míře, kde se reference fregovská a *intenté*, řekněme záměr, provizorně záměr Benvenista, staví proti tomu, co se v de Saussurově teorii nazývá signifikátem, tedy *signifié*, tak jako se extralingvistické stanovisko staví proti lingvistice.

Jiný hlas: *C'est ce qu'affirme Ricœur quand il dit que la fonction de transcendance de l'intenté du discours recouvre exactement le concept fregeen de référence.* V této věci lze souhlasit s Ricœur, že funkce transcendence záměru promluvy se beze zbytku kryje s fregovským konceptem reference.

Jiný hlas: Ale já bych to... záměr, ono to je *intenté*. To je vize předmětu.

Jiný hlas: Aha. Jo, takže *intenté* jakožto... ano. Takže intencionální předmět, vize, *objet intentionnel*.

Jiný hlas: Takže jo, dobrý, takže tenhle ten *intenté* bude *objet*.

Jiný hlas: intencionální předmět, což jo. *Mais alors pourquoi revenir spécialement à Frege? Proč přímo se odvolávat na Fregeho? Parce que la définition du sens par Frege... to proto, že definice smyslu u Fregeho rétablit de la façon la plus ferme la connexion du langage avec le monde... ustavuje velice pevné spojení mezi jazykem, mezi řečí a světem. Prenant résolument le parti des choses, il refuse au sens un statut d'autonomie.* Frege stojí na straně věcí a odmítá smyslu nějaký autonomní statut. *Pour Frege, le sens du mot n'est que le mode de donation (die Art des Gegebenseins)... pro Fregeho smysl slova je die Art des Gegebenseins,* tedy způsob...

Hejdánek: danosti.

Jiný hlas: způsob danosti. *Disons, c'est-à-dire le mode d'accès à l'objet dénommé.* To jest způsob přístupu k denominovanému objektu. *Le sens de la phrase, non pas seulement du mot, le sens de la phrase, c'est-à-dire pensée...* smysl věty, nejenom slova, smysl myšlenky, *n'est pour Frege que le mode d'accès à la valeur de vérité (Wahrheitswert) de la pensée...* je pro Fregeho pouze způsobem přístupu k pravdivostní hodnotě, nebo...

Hejdánek: *Wahrheitswert.*

Jiný hlas: *Wahrheitswert*, k pravdivostní hodnotě, k hodnotě pravdivosti, k pravdivostní hodnotě vyjádřené myšlenky. *Et la valeur de vérité désigne seulement, je cite, le cas (Umstand) que la phrase est vraie ou le cas qu'elle est fausse.* A ona pravdivostní hodnota označuje pouze případ, tedy *Umstand*, kdy věta je pravdivá nebo nepravdivá. *Et il va jusqu'à considérer la valeur de vérité comme l'objet que reconnaît celui qui tient quelque chose pour vrai ou pour faux...* a jde tak daleko, že považuje pravdivostní hodnotu za objekt, který poznává ten, kdo určitou věc považuje za pravdivou nebo nepravdivou. *Et tenir quelque chose pour vrai ou pour faux, c'est-à-dire porter un jugement.* Tady ten, kdo vyslovuje nějaký úsudek. *Le langage va donc droit aux choses.* Řeč jde tedy přímo k věcem. *Quoiqu'il n'en éclaire qu'un aspect chaque fois unilatéral.* I když osvětluje pouze určitý jednostranný aspekt. *Le sens du mot, c'est-à-dire la pensée qu'exprime la phrase, nous sert de poignée pour saisir l'objet.* Smysl slova nebo myšlenka, kterou věta vyslovuje, nám slouží jako chapadlo k uchopení objektu. *Sans ces poignées, l'objet nous échapperait.* Bez těchto chapadel nám objekt unikne.

En même temps que le psychologisme des idées, Frege écarte donc l'empirisme des données sensibles... zároveň s psychologismem myšlení hází Frege přes palubu také empirismus smyslových daností, *empirisme auquel Benveniste pouvait difficilement échapper à partir du moment où il faisait appel au contexte de la situation de discours.* Tedy empirismus, kterému sotva mohl uniknout Benveniste, protože se dovolává kontextu situace, za které je promluva vykonána. *La théorie sémantique de Frege ne part pas du contexte de la situation de discours.* Sémantická teorie Fregeho nevychází ze situačního kontextu promluvy. *Il part du fait que nous sommes d'emblée installés dans le langage et que c'est seulement à partir du langage que nous tendons vers les choses.* Vychází z faktu, že jsme hned zasazeni v řeči a pouze pomocí řeči se neseme k věcem. *Tout locuteur est capable, en vertu de sa compétence linguistique, capable de saisir le sens, c'est-à-dire d'avoir accès à la référence des mots.* Každý, kdo mluví, je schopný díky své lingvistické schopnosti uchopit smysl, to znamená mít přístup k referenci slov.

La sympathie qu'on peut éprouver pour l'ouverture de Benveniste ne saurait donc nous amener à denken qu'en situant l'analyse au plan de la phrase, on atteint le plan où le langage devient sensible au contexte, comme le croit Benveniste et en partie aussi Paul Ricœur. Sympatie, kterou chováme pro Benvenistovu otevřenost, by nás neměla svést k myšlence, že když vykonáme analýzu v rovině věty, že se dotýkáme roviny, kde řeč se stává citlivou vůči kontextu, což je částečně i Ricœurůvo mínění, které Frege nesdílí. *Pour Frege, une phrase n'a une signification déterminée que si sa valeur de vérité est précisément insensible au contexte.* Pro Fregeho věta má determinovaný význam pouze tehdy, když její pravdivostní hodnota je netečná vůči kontextu. *La pensée qu'elle exprime, cette phrase, comme sens, doit pour cela avoir été complètement exprimée de façon à ne plus dépendre du contexte pour compléter la détermination de son objet.* Myšlenka, kterou vyjadřuje tato věta jakožto smysl, musí být proto plně vyjádřena tak, aby už nezávisela na kontextu, když chce doplnit určení svého objektu. *Il faut réaffirmer que le langage suffit à déterminer la signification.* Je třeba znovu potvrdit, že řeč stačí na to, aby determinovala význam. *À cela on doit objecter que les conditions idéales d'une langue parfaite ne sont pas celles des langues naturelles.* Na to je třeba namítnout, že ideální podmínky jazyka dokonalého neodpovídají podmínkám jazyků přirozených. *D'autant plus que Frege, en admettant que à l'égard des langues naturelles, je cite: „on doit être satisfait si c'est seulement dans le même contexte que le même mot a toujours le même sens“.* A to tím spíše, když Frege činí ústupek k přirozeným jazykům a říká, že se musíme spokojit s tím, jestliže pouze ve stejném kontextu totéž slovo má stejný smysl. *Frege ouvrait la voie à une conception contextualiste de la métaphore, métaphore considérée comme changement de*

sens lié au changement de contexte d'un mot. Frege otevírá cestu kontextualistické koncepci metafory, která chápe metaforu jako změnu smyslu, jež je spjata se změnou kontextu slova.

Jiný hlas: *Mais quelle partie du contexte total a une influence sur la signification?* Ale která část toho totálního kontextu má vliv na význam? *Est-ce qu'on peut aller plus loin que le contexte du discours comme contexte de la phrase?* Jestli je možno jít ještě dále než promluva jakožto kontext věty?

--- (1984-10-29 Jean-Luc Petit – O Ricoerovi, sémantika a hermeneutika (2) [LVH199VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Si l'on tient à la perspective sémantique...

Hejdánek: Jestliže trváme na tom pohledu sémantickém, budeme se snažit nesměšovat *referens* s objektem přítomným v okolí mluvčího ve chvíli, kdy mluví. *Referens*, tedy intencionální předmět jsme tomu říkali, ne? *Referens*, *referatum*. Ne, ne, *referatum*. Ano, ano, ano, odkazuje. A potom *referatum*, to je *referatum*. *Referatum*. To je ten *referens*, *référé*. *C'est le référé*, ano, myslím. *Referatum*, to je ten objekt, ano, ten objekt. Ještě to, co referuje, ano, je *referens*. No, *separer l'action, c'est l'objet*. Ano, *referatum*. Tedy nesměšovat ono *referens* s objektem, který je v našem okolí nebo v okolí toho, kdo mluví, přítomen ve chvíli, kdy mluví.

Jiný hlas: Parce que l'objet spatial sensible n'est qu'une intuition, c'est-à-dire une représentation subjective qu'il faut tenir bien séparée de la signification. En effet, et sauf exception, nos représentations ne sont pas ce dont nous parlons. Je cite, si l'on emploie les mots de la manière habituelle, observe Frege, ce dont on veut parler, c'est de leur référence. En tant que donnée sensible, l'objet n'a aucun statut sémantique. Il n'est qu'un percept, élément psychologique. La perception ne procure que des représentations, donc du subjectif, mais le langage, par la fonction de désignation des mots, lui, constitue de l'objectivité. On peut dire que le langage constitue le monde en objectivité. À la subjectivation de l'objet par la perception s'oppose la mise à distance de quelque chose comme objet par le langage. Donc, on voit que le discours n'a pas besoin pour référer au monde de viser obligatoirement un réel empirique.

Hejdánek: Neboť prostorový předmět je co, je intuice. Totiž subjektivní představa, kterou je třeba dobře držet oddělenou od významu. Totiž naše představy, až na výjimky, nejsou to, o čem mluvíme. Říká Frege: jestliže užíváme slov jejich obvyklým způsobem, to, o čem chceme mluvit, to je jejich reference. Tak jakožto smyslová danost předmět nemá žádný sémantický status. Je to pouze *perceptum*, psychologický prvek. Vnímání nám poskytuje pouze představy, tedy něco subjektivního, zatímco řeč svou funkcí, kterou označuje slova, zakládá objektivitu. Lze říci, že řeč konstituuje svět v jeho objektivitě. Oproti subjektivizaci objektu vnímáním se tu staví oddálení, distancování čehosi jakožto objektu pomocí řeči. Tedy vidíme, že promluva k tomu, aby se vztahovala ke světu, nemusí mířit přímo na nějakou empirickou realitu.

Jiný hlas: Mais est-ce que ça nous autorise à réintégrer le discours poétique et avec lui la métaphore dans ce mouvement de la référence du discours au monde. Pour Frege, il n'en est pas question. Il fait opposition à l'extension de la référence, à l'élargissement de l'idée de référence à tout autre discours que le discours scientifique. Et cette opposition est liée au primat, à l'importance plus grande de l'assertion vraie, qui est l'assertion scientifique, sur la pseudo-assertion métaphorique qui est l'assertion dans le discours poétique.

Hejdánek: Jestli však tohleto stačí k tomu, abychom i poetickou promluvu a s ní metaforu zahrnuli do tohoto referenčního pohybu, kterým se vydává řeč vůči světu, do tohoto pohybu reference vůči světu, který tedy podněcuje řeč. Pro Fregeho tu netřeba o tom mluvit. Je to jasné. Frege se kategoricky staví proti tomu, aby reference byla, tento pojem, zatažen dále, šířeji a aplikován na jinou promluvu než na promluvu vědeckou. On staví výše výpověď pravdivou, která je pro něj výpověď vědecké promluvy, proti výpovědi metaforické, která je pseudovýpovědí.

Jiný hlas: La théorie de la signification de Frege, qui elle-même n'est pas dépourvue de tout caractère tensionnel, cette théorie met l'accent sur la force, *die Kraft*, du discours. C'est-à-dire sur les présuppositions ontologiques sur lesquelles s'appuie le discours. Et ce qu'il veut savoir, c'est si cette force

est d'intensité suffisante à franchir le pas, *der Schritt, das Vordringen*, qui va du niveau des pensées au niveau des référents. Or selon Frege, ce qui assure, ce qui garantit au discours scientifique le monopole de la référence, c'est que, je cite, l'effort en direction de la vérité, *das Streben nach Wahrheit*, est toujours ce qui nous pousse à avancer du sens à la référence.

Hejdánek: Teorie významu Fregeho, která přitom není docela zbavena onoho napětového momentu, zdůrazňuje především sílu promluvy, tedy zdůrazňuje ontologické předpoklady, o které se promluva může opřít. A to, co ho zajímá, je, jestli tato síla je dostatečná na to, aby překročila práh, *der Schritt, das Vordringen*, práh mezi rovinou myšlenek a rovinou referentů. To, co je pro vědeckou promluvu, co zajišťuje vědecké promluvě monopol na referenci, je to, že snaha o pravdu, *das Streben nach Wahrheit*, je vždycky to, co nás nutí vydávat se ve směru reference.

Jiný hlas: Dans cette position de Frege, Paul Ricoeur voit, croit voir, une présupposition proprement positiviste selon laquelle aurait seul pouvoir de dénoter le langage objectif de la prose scientifique. S'écarter de la prose scientifique aboutirait à ne plus dénoter quoi que ce soit.

Hejdánek: V tomto Fregeho postoji rozeznává Ricoeur pozitivistický předsudek, podle kterého pouze objektivní řeč vědecké prózy má moc denotovat. Zbavit se vědecké prózy by znamenalo už nedenotovat vůbec nic.

Jiný hlas: *Cette présupposition, souligne Ricoeur, est un préjugé qui doit être interrogé en tant que tel.*

Hejdánek: Tento předsudek je předpoklad, který jako takový musí být zpochybněn, položen do otázky.

Jiný hlas: *Toute mon entreprise, déclare-t-il encore dans la septième étude de La métaphore vive, vise à lever cette limitation de la dénotation aux énoncés scientifiques.*

Hejdánek: Všechno mé úsilí, prohlašuje Ricoeur v sedmé studii *Živé metafor*y, směřuje k tomu, abych zrušil toto omezení, které vyhazuje denotaci pouze výpovědem vědeckým.

Jiný hlas: *Enfin, je considère que cette déclaration donne au débat, à son débat avec Frege, une importance stratégique.*

Hejdánek: Domnívám se, že toto Ricoeurovo vymezení má přímo strategickou důležitost v jeho debatě s Fregem.

Jiný hlas: *Pour faire valoir en faveur du discours poétique le principe de l'universalité du rapport de référence du discours à la réalité, et cela contre l'étroitesse du concept de vérité limité aux seuls énoncés scientifiques...*

Hejdánek: Abychom ve prospěch poetické řeči nechali platit princip univerzality referenčního vztahu promluvy k realitě, a to proti omezení konceptu pravdy na výlučně vědecké výpovědi...

Jiný hlas: *...il faut examiner les trois niveaux de la théorie sémantique. Il faut critiquer la structure logique que la sémantique impose au jugement. Deuxièmement, il importe de critiquer la structure épistémologique que la sémantique suppose à la science. Et troisièmement, il nous faut critiquer la structure ontologique que la sémantique présuppose comme étant celle du monde.*

Hejdánek: ...je třeba prozkoumat tři roviny sémantické teorie. Je zaprvé třeba provést kritiku logické struktury, kterou sémantika vnucuje úsudku. Za druhé je třeba provést kritiku epistemologické struktury, kterou sémantika vnucuje vědě. A za třetí je třeba provést kritiku ontologické struktury, o které se sémantika domnívá, že je strukturou světa, nebo kterou předpokládá.

Jiný hlas: *Qu'est-ce qu'on fait? On poursuit le tout ou on se...?*

Hejdánek: Já myslím, že můžeme pokračovat, ono tak půl hodinky by ještě mohlo být. Může být? Myslím, že za půl hodiny se to stačí. Půl hodinky by měl být konec. Jistě, on taky říkal hodinu a půl, což by mělo tak být. *Bon, on continue. Bon, on continue jusqu'à ce qu'on s'épuise.*

Jiný hlas: *Alors, donc il y a une entreprise en trois étapes. Première étape. Au niveau de la structure logique du jugement.*

Hejdánek: Tak teďka tři etapy. Zaprvé, co se týče logické struktury úsudku.

Jiný hlas: *Une conception tensionnelle ne peut pas se contenter d'effacer d'un seul coup les délimitations tranchées imposées par Frege au concept et à la signification des mots.*

Hejdánek: Napěťová koncepce se nemůže spokojit s tím, že smete ze stolu delimitace, které byly Fregem vnuceny pojmům a významům slov.

Jiný hlas: *Le phénomène de la polysémie peut nous apporter une issue. Le linguiste Stephen Ullmann a montré que la structure ouverte du mot assure une certaine permanence à l'unité de sa signification à travers la variété des contextes où le mot est employé.*

Hejdánek: Jev polysémie, tedy mnohoznačnosti slova, může tady být východiskem. Lingvista Stephen Ullmann prokázal, že otevřená struktura slova zajišťuje určitou setrvalost, setrvačnost jeho významové jednoty, a to napříč růzností kontextů, ve kterých je slovo užíváno.

Jiný hlas: *Cet état de choses rend possible l'acquisition par le mot d'un sens nouveau sans qu'il en résulte la perte de ses acceptions antérieures.*

Hejdánek: Tím je umožněno, že slovo nabývá nového smyslu, aniž ztrácí přitom nutně své významy předchozí.

Jiný hlas: *Cette résistance de l'unité sémantique explique le mouvement dynamique de la métaphore.*

Hejdánek: Tato rezistence, odpor sémantické jednoty vysvětluje dynamický pohyb metafory.

Jiný hlas: *Je veux dire, une fois que la référence ordinaire s'est effondrée à cause de l'absurdité de l'interprétation littérale de la métaphore, l'auditeur ou le lecteur ne peut pas en rester là.*

Hejdánek: Jakmile jednou, když už se obvyklá, ta tuctová reference metafory zhroutila, a to sice díky tomu, že doslovný výklad metafory je absurdní, posluchač nebo čtenář u tohohle nemůže zůstat.

Jiný hlas: *S'il veut sauver la référence du langage au monde, il doit explorer le champ sémantique du mot afin de mobiliser une référence seconde, dédoublée.*

Hejdánek: Jestliže chce zachránit referenci řeči vůči světu, musí probádat sémantické pole onoho slova, aby tak zmobilizoval druhotnou referenci, referenci zdvojenou.

Jiný hlas: *On comprend à ce moment la fonction de la métaphore.*

Hejdánek: V tu chvíli začínáme rozumět funkci metafory.

Jiný hlas: *Elle ne doit pas abolir, supprimer, mais plutôt soutenir et prolonger la visée référentielle.*

Hejdánek: Nechce rušit, spíše podpořit a prodloužit referenční zaměření, v tomto případě referenční vizi [nesrozumitelné]. To, k čemu to... nebo hledáček, to je takové, když se na něco kouká takhle tím...

Jiný hlas: *La métaphore doit soutenir et prolonger l'intention de vérité.*

Hejdánek: Chce metafora prodloužit a podpořit intenci pravdy.

Jiný hlas: *Ceci dans les contextes où cette visée et cette intention sont menacées par l'absurdité ou par la trivialité qui résulterait de l'emploi littéral des mots.*

Hejdánek: A to v kontextech, kde tento záměr a intence jsou ohroženy absurditou nebo banálností, která pochází z doslovného použití slov.

Jiný hlas: *Bref, le discours emploie la métaphore à sauver sa référence. Parce que le discours ne peut pas tolérer l'interruption de la référence...*

Hejdánek: Tedy promluva užívá metafory k tomu, aby zachránila svou referenci. Neboť promluva nemůže tolerovat přerušení reference...

Jiný hlas: *...s'il est vrai, comme le dit Ricoeur, que le discours, je cite, ne peut pas manquer d'être au sujet de quelque chose.*

Hejdánek: ...pakliže platí, jak říká Ricoeur, že promluva nemůže nebýt promluvou o něčem.

Jiný hlas: *On voit ici que la généralisation du principe de la référence, généralisation*

Hejdánek: ...vidíme, že všeobecnění principu reference...

Jiný hlas: *...au discours poétique au-delà du discours...*

Hejdánek: ...v básnickém projevu, mimo onen projev...

Jiný hlas: *...est une décision théorique qui a de grandes conséquences.*

Hejdánek: ...to je teoretické rozhodnutí, které má velké důsledky.

Jiný hlas: *Elle va nous obliger à pluraliser les concepts de la signification.*

Hejdánek: Díky němu musíme pluralizovat koncepty významu.

Jiný hlas: *La dénomination, la prédication et la vérité littérale vont se dédoubler...*

Hejdánek: *Denominace, predikace* a doslovná pravda se zdvojí...

Jiný hlas: *...en une dénomination, une prédication et une vérité métaphorique.*

Hejdánek: ...se zdvojí v *denominaci*, v *predikaci* a v pravdu metaforickou.

Jiný hlas: *Et entre ces deux pôles va régner une tension.*

Hejdánek: A mezi těmito dvěma póly bude napětí.

Jiný hlas: *Et cette tension ne conduit pas à un pluralisme relativiste.*

Hejdánek: A toto napětí nevede k relativistickému pluralismu.

Jiný hlas: *Un tel pluralisme relativiste représentant en fait la conception la plus faible, donc la plus à la mode, de l'herméneutique.*

Hejdánek: Tedy onomu relativismu pluralistickému, za který někdy bývá považována *hermeneutika* jakožto výklad smyslu, tedy *hermeneutika* ve své nejpokleslejší podobě, byť velice módní.

Jiný hlas: *Savons-nous ce que signifient réalité, monde, vérité ? interroge Paul Ricoeur.*

Hejdánek: Ricoeur se ptá: „Víme, co to znamená skutečnost, svět a pravda?“

Jiný hlas: *À cette question, sa réponse est résolument tensionnelle.*

Hejdánek: Na tuto otázku je jeho odpověď rozhodně napěťová.

Jiný hlas: *Il se distingue par là de ceux qui ne font qu'élargir, c'est-à-dire relâcher, détendre le sens du mot vérité...*

Hejdánek: A tím se liší od těch, kteří pouze rozšiřují, to jest rozvolňují, abych tak řekl, zeslabují, protože rozšiřují... Ano, tak... ředí smysl slova pravda...

Jiný hlas: *...et qui parviennent à y englober à côté des sciences de la nature et de l'histoire le mythe et toute la littérature de fiction.*

Hejdánek: ...a kteří nakonec tímto slovem do tohoto slova zahrnou nejen přírodní vědy a historii, ale i mýtus a dokonce i *science-fiction*. Jo, to jsou ty... pardon, pardon, to jsou všechno ty, jo, jaksi literatura, já jsem to... já jsem si myslel, že to úplně přehlédl.

Jiný hlas: *Cette phrase est une citation de l'historien philosophe Paul Veyne dans un livre récent, „Les Grecs ont-ils cru à leurs mythes ?“, publié en 1983.*

Hejdánek: Jo, tohleto je narážka na tuhle knížku, jejíž titul je *Věřili Řekové svým mýtům?* od autora Paula Veyna z roku 83. Literatura, ano, fikce, tedy román a všechno jakkoliv, no.

Jiný hlas: *Comment résister à cette tentation du pluralisme relativiste ?*

Hejdánek: Jak vzdorovat tomuto pokušení relativismu?

Jiný hlas: *La seule voie, c'est que la dénomination métaphorique doit s'affirmer clairement comme étant une vraie dénomination, la prédication métaphorique doit s'affirmer comme une vraie prédication et la vérité métaphorique doit s'affirmer comme vérité.*

Hejdánek: Jedinou cestou je, že metaforická *denominace* se musí prosadit, potvrdit jako skutečná *denominace*, *predikace* metaforická jako skutečná *predikace* a metaforická pravda jako pravda.

Jiný hlas: *De telle sorte que toutes les distinctions relatives à la signification continuent d'appartenir à la référence, au domaine de la référence.*

Hejdánek: A to tak, že všechny *distinkce*, všechny odlišnosti vztahující se k významu budou nadále spadat do oblasti reference. To se budeme snažit ukázat.

Jiný hlas: *Alors, on va donc tenter de greffer la dénomination métaphorique sur la dénomination littérale.*

Hejdánek: Tady se pokusíme naroubovat metaforickou *denominaci* na *denominaci* doslovnou.

Jiný hlas: *Cela nous est facilité par le fait que l'application des noms dans le langage naturel n'a jamais besoin de critères précis.*

Hejdánek: Což je nám umožněno díky tomu, že aplikace jmen v přirozeném jazyce nepotřebuje nikdy nijakých přesných kritérií.

Jiný hlas: *Si nous pouvons faire l'usage que nous faisons des noms, c'est parce qu'ils nous permettent de référer aux objets sans que nous ayons besoin de l'omniscience divine pour connaître toutes les*

propriétés qui appartiennent à ces objets.

Hejdánek: Jestliže užíváme jmen, pak proto, že nám dovolují vztahovat se k předmětům, aniž bychom přitom potřebovali mít jakousi božskou vševědoucnost, která by znala všechny vlastnosti, které těm věcem náležejí.

Jiný hlas: *Heureux laxisme du langage qui autorise l'emploi métaphorique des mêmes noms pour désigner les choses auxquelles ces noms ne réfèrent pas normalement, mais qui gardent cependant un certain air de famille, c'est une expression de Wittgenstein, avec les choses que les noms désignent d'habitude.*

Hejdánek: To je šťastná laxnost, neurčitost jazyka, která dovoluje metaforické užití týchž jmen k označení věcí, ke kterým se normálně nevztahují, ale které však, podle výrazu Wittgensteinova, zachovávají určitý rys rodinné příbuznosti s věcmi, které ta jména obvykle označují.

Jiný hlas: *Chaque fois que quelque chose de nouveau demande à être dit et qu'on impose à un mot une acception nouvelle en l'employant dans ce nouveau contexte, on est donc en droit de parler non seulement de métaphore, mais de dénomination métaphorique. C'est ce qu'il fallait démontrer pour le premier point.*

Hejdánek: Pokaždé, když něco nového si žádá, aby bylo řečeno, a když vnutíme slovu nový význam tím, že ho užíváme v novém kontextu, máme pak právem... mluvíme nejen o metafoře, ale i o metaforické *denominaci*. To je, co bylo třeba ukázat v prvním bodě.

Jiný hlas: *De même, on a vu la dénomination, maintenant la prédication.*

Hejdánek: To bylo k *denominaci*, teď k *predikaci*.

Jiný hlas: *De même, le philosophe américain Nelson Goodman nous aide à voir que l'on peut parler de prédication métaphorique dans les termes de la prédication littérale.*

Hejdánek: Američan Nelson Goodman nám pomůže vidět, že lze hovořit o metaforické *predikaci* v termínech *predikace* doslovné.

Jiný hlas: *Lorsqu'un prédicat, un prédicat qui normalement sert d'étiquette pour une certaine classe d'objets, lorsqu'il se trouve réappliqué à un objet d'une autre sorte, cet objet, d'après Goodman, commence par résister.*

Hejdánek: Když přísudek, přísudek, který normálně slouží jako nálepka označující určitou třídu objektů, když ten *predikát* je použit na předmět z jiné sorty, tento předmět nejprve vzdoruje.

Jiný hlas: *Pourquoi ? Parce que le prédicat en question n'est pas littéralement vrai de cet objet.*

Hejdánek: Neboť ten přísudek není doslovně pravdivý vůči tomu objektu.

Jiný hlas: *Mais au bout du compte, note Goodman, l'objet finit par se laisser faire, parce que ce prédicat n'est pas non plus absolument faux.*

Hejdánek: Ale nakonec, poznamenává Goodman, nakonec ten objekt si takříkajíc dá říci, protože tento *predikát* není ani absolutně lživý.

Jiný hlas: *si l'on le prend dans une acception spéciale.*

Hejdánek: Jestliže ho přijímáme v tom zvláštním významu.

Jiný hlas: *Mais que devient alors l'extension du concept que le prédicat exprime dans cette nouvelle acception ?*

Hejdánek: Co se však stane s rozšířením konceptu, který *predikát* vyjadřuje v tomto speciálním novém významu?

Jiný hlas: *Ricœur propose une suggestion plus intéressante que celle de considérer le concept comme une simple étiquette avec Goodman.*

Hejdánek: Ricœur nabízí něco jiného než Goodman, totiž považovat ten *predikát* za pouhou etiketu.

Jiný hlas: *Il suggère à la place de l'idée d'étiquette que l'on reprenne l'idée de ressemblance de famille dans les Investigations philosophiques de Wittgenstein.*

Hejdánek: Ricœur se domnívá, že přejímá tu myšlenku rodinné nebo rodové podobnosti v *Filosofických zkoumáních Wittgensteinových*.

Jiný hlas: *Cette notion de ressemblance de famille sert à expliquer la formation d'un nouveau concept.*

Hejdánek: A tato myšlenka rodinné podobnosti slouží k tomu, aby vysvětlila vznik nového konceptu.

Jiný hlas: *La ressemblance de famille que la métaphore fait voir entre des choses très éloignées les unes des autres prépare l'apparition du concept.*

Hejdánek: Ona rodinná podobnost, kterou metafora dovoluje zahlédnout mezi věcmi, které jsou si velice vzdálené, ta připravuje vyjevení nebo vznik konceptu.

Jiný hlas: *Je cite Ricœur : Une ressemblance de famille rapproche les individus avant que la règle d'une classe logique les domine.*

Hejdánek: Citát: „Rodinná podobnost zblíží jednotlivce ještě dříve nebo jednotliviny ještě dříve, než pravidlo logického utřídění, které pro ně platí.“

Jiný hlas: *Donc on voit bien que la prédication métaphorique est essentiellement de la même nature que la prédication ordinaire.*

Hejdánek: Vidíme tedy, že ta predikace metaforická je stejného druhu jako predikace obvyklá.

Jiný hlas: *Alors dernier point, la notion de vérité. Cette notion de vérité, Ricœur va la cerner en redéfinissant l'idée de copule logique du jugement.*

Hejdánek: Teď k tomu pojmu pravdy. Tu pojem metaforické pravdy se pokouší Ricœur vystihnout tím, že hovoří o logické sponě úsudku.

Jiný hlas: *Il réemploie la suggestion de Wittgenstein concernant le jeu de langage du voir-comme.*

Hejdánek: Používá tedy toho nápadu Wittgensteinova, co se týká jazykové hříčky „vidět jako“.

Jiný hlas: *Il considère un objet dont on affirme qu'il est métaphoriquement quelque chose qu'il n'est pas à la lettre. On le considère sur le modèle des figures réversibles de Wittgenstein.*

Hejdánek: Domnívá se, že objekt, předmět, o němž tvrdíme, že je metaforicky něco, co není doslova, je uvažován na základě modelu reverzibilních, těch zvrtných figur Wittgensteinových.

Jiný hlas: *Il s'agit des figures dans les Investigations philosophiques du lapin qu'on peut voir, du dessin du lapin qu'on peut voir comme un canard, et du dessin de la croix qu'on peut voir comme une croix noire...*

Hejdánek: Tady se jedná o ty obrázky, které se objevují v té filosofické, v té příručce psychologie, kdy vidíte obrázek, který buď ten člověk vidí ty černé kachlíky, buď jsou to nějaké schody nahoru nebo dolů, nebo obvyklé ty dva obličejy nebo kalich. Pokud člověk vidí to bílé, je to kalich, vidí-li černé, jsou to dva obličejy. Všimli jste si toho.

Jiný hlas: *Tous ces objets comportent deux aspects contrastés, mais contrastés seulement par ce qu'on en dit, par la description qu'on en fait. L'objet est le même mais je peux dire c'est un lapin ou bien je peux dire c'est un canard.*

Hejdánek: Tady všechny tyto předměty obsahují v sobě dva aspekty kontrastní, ale kontrastní jenom díky tomu popisu. Mohu říci, je to kalich nebo jsou to obličejy.

Jiný hlas: *Et c'est seulement parce que je dis qu'il y a deux choses.*

Hejdánek: A je to jenom proto, že to říkám, jsou to dvě věci.

Jiný hlas: *Et ces deux aspects alternativement émergent ou s'effacent selon l'orientation du locuteur.*

Hejdánek: A tyto dva aspekty buď se vynořují, nebo se zase vymazávají, podle toho, kam se ten, kdo mluví, zaměří.

Jiný hlas: *En appliquant ce modèle à la métaphore, on peut dire qu'il y a l'aspect auquel on se réfère quand on dit ce que l'objet est métaphoriquement et qu'il y a aussi l'aspect auquel on se réfère quand on dit ce qu'il n'est pas littéralement.*

Hejdánek: Lze tento model aplikovat na metaforu a pak říci, že je aspekt, kterého se dovoláváme, když říkáme, že předmět je metaforicky to, a že je také aspekt, na který poukazujeme, když se říká, co ten předmět doslova není.

Jiný hlas: *Alors où est la tension ? Elle tient seulement à ceci, que ces deux aspects sont le même aspect et que de cet aspect unique on ne peut pas affirmer que l'objet le possède et d'un autre côté en même temps nier qu'il le possède sans considérer l'objet comme une dualité, un double.*

Hejdánek: Kde je tady ono napětí? Pouze v tom, že tyto dva aspekty jsou tentýž aspekt a z tohoto jediného aspektu nelze tvrdit, že ho objekt vlastní, a na druhé straně popírat, že jej vlastní, aniž při tom neuvažujeme ten předmět jako dualitu.

Jiný hlas: *Donc la tension consiste en ce que l'objet est unique mais on ne peut pas éviter de le considérer comme double.*

Hejdánek: To napětí je v tom, že ten předmět je jediný, ale nelze se vyhnouti tomu považovat ho za podvojný.

Jiný hlas: *Et on ne peut pas résoudre la difficulté en disant qu'il y a une seule chose dans deux interprétations car la chose n'est précisément vue que dans un voir-comme, c'est-à-dire sous une interprétation. Elle n'est jamais dans son unité indépendante.*

Hejdánek: Nelze rozřešit ten problém tím, že bychom řekli, že je to pouze jedna věc ve dvou interpretacích, neboť ta věc je viděna pouze v tom, že je „viděna jako“, to jest pod interpretací, a nikdy ve své nezávislé jednotě.

Jiný hlas: *Il faut donc, conclut Paul Ricœur, introduire la tension dans l'être métaphoriquement affirmé.*

Hejdánek: Je tedy třeba, dovozuje Ricœur, uvést napětí do bytí, které bylo metaforicky potvrzeno.

Jiný hlas: *Alors là il va plus loin que Wittgenstein parce que la tension chez Wittgenstein est dans le langage et Ricœur n'hésite pas à la placer dans la chose.*

Hejdánek: Jde tedy dále než Wittgenstein, napětí u Wittgensteina je v řeči, kdežto Ricœur to napětí vnáší přímo do věci.

Jiný hlas: *Voilà donc ça c'est pour le troisième aspect. Bon. Alors maintenant nous avons parlé du niveau logique, il y aurait... Tím jsme se pobýli v rovině logické a teďka... l'analyse doit être poussée au plan épistémologique. analýza na rovině epistemologické. C'est-à-dire une critique de l'épistémologie induite par la sémantique. Kritika epistemologie, jak byla navozena sémantikou.*

Alors la critique de Ricœur, la critique épistémologique de Ricœur porte sur ou contre l'idée d'un discours scientifique expurgé de ses métaphores, de ses modèles heuristiques. Epistemologická kritika Ricœurova se nese proti myšlence vědecké promluvy, která je očištěna od svých metafor, od svých heuristických modelů.

Il attaque l'idée, il attaque la vision d'une science coupée de ses procédés inventifs. A útočí proti pohledu na vědu jakožto na nezávislou na svých procedurách inventivních, [nesrozumitelné].

Il prend appui alors sur les épistémologues anglo-saxons des modèles, notamment Mary Hesse. Opírá se přitom o anglosaské epistemology modelů, tedy Mary Hesse zvláště.

Ces auteurs ont montré qu'il suffit d'élargir la conception, une conception tensionnelle de la métaphore pour obtenir un bon compte-rendu de l'usage scientifique des modèles théoriques et en particulier dans la théorie physique. Tito autoři ukázali, že stačí pouze rozšířit napěťovou koncepci metafory, abychom dostali dobrý popis toho, jak se užívá teoretických modelů, a to zvláště ve fyzikální teorii.

D'après ces auteurs, les modèles physiques fonctionnent comme des métaphores systématiquement déployées, métaphores déployées qui permettent de saisir des relations inédites dans un nouveau domaine d'objet. Podle těchto autorů fyzikální modely fungují jako metafory, které jsou systematicky rozvíjeny. Rozvinuté metafory, které umožňují uchopit vztahy doposud nezjevené v určité oblasti předmětů.

La métaphore nous donne un langage pour redécrire le nouveau domaine dans une terminologie, dans des termes qu'on a déjà maîtrisés conceptuellement, qu'on a déjà dominés. Metafora nám dává řeč pro popsání nové oblasti, a to v termínech, které už koncepčně byly nějak zpracovány.

Et cette analyse n'est pas simplement une analogie extérieure qui concerne seulement le langage car ces auteurs affirment que la science substantialise ces modèles théoriques de la même façon qu'elle les mathématise. Tato analýza se netýká pouze řeči. Tito autoři totiž tvrdí, že věda substancionalizuje tyto teoretické modely stejně tak, jako je matematizuje.

Et par là nous entrons proprement dans la constitution même de l'objet scientifique. Tout cela réaffirme

la permanence de la référence du discours au monde jusque dans les démarches les plus spéculatives de la science. A tím vstupujeme přímo do konstituování vědeckého objektu. To všechno potvrzuje trvalost reference promluvy vůči světu, a to až tam, kde věda provádí své nejspekulativnější hyble.

En effet, même en ce qui concerne les propriétés nouvelles des objets, ces propriétés ne sauraient être prédiquées attribuées à des objets que si l'on suppose que le monde n'est pas vide des objets en question si bizarres soient-ils. Dokonce i tam, kde se jedná o nové vlastnosti předmětů, tyto vlastnosti mohou být predikovány, přisouzeny předmětům pouze tehdy, jestliže předpokládáme, že svět není těchto objektů prost, ať jsou jakkoliv bizarní.

Réciproquement, s'il est vrai que le rapport du discours scientifique à son objet n'est pas dénué de tension métaphorique... Vzájemně pak, je-li pravdou, že vztah vědecké promluvy ke svému předmětu není zbaven metaforického napětí...